

FRANSADA HALK KÜLTÜRÜ

Yazanlar : Jacques Charpentreau ve Rene Kaës

Özetliyerek Çeviren :

CAHİT CAN

Hukuk Sosyolojisi ve Hukuk

Felsefesi Asistanı

Ö N S Ö Z

FRANSA'DA HALK KÜLTÜRÜ

Binlerce yıldır bilinen meşhur bir Çin atasözü vardır. «Eğer kral olsaydım, önce bir lügat yazardım. İnsanların mutsuzlukları kelimelerin anlamları üzerinde uyuşmamaktan doğar». Bu ihtar özellikle —halk kültürünün— bünyesine uygun düşer. Çok kullanılan her kelime gibi kültür kelimesi vuzuhunu kaybetmiş ve halk sıfatı da birçoklarının gözünde işi daha da karmaşık kılmakta öteye gidememiştir.

Bununla beraber Fransa'da halen 50,000 milli ya da mahalli cemiyet bulunmaktadır. Birbirlerinden birçok farklılıklar arzeden bu cemiyetlerin ortaya çıkışlarını, onları diğerlerinden ayıran faaliyetlerindeki başkalıkları ortaya koyunca, halk kültürünün gerçek çehresini görmüş olacağız.

Fransa'da halk kültürünün 1789 da başlayan ve 1945 de yeni bir şekil ve kuvvet kazanmış olan, bir geçmişi vardır. 1948 anayasasıyla ilk defa sözü geçen —kültür edinme hakkı— kavramı, ki İnsan Hakları Beyannamesinde de yeri vardır, Fransa'daki işçi tarihi ve işçi sınıfının doğuşu vakıasına sıkı sıkıya bağlıdır. Bu kolektif düşünce tarzı oldukça geç ortaya çıkmış olmakla beraber, kökleri mazide olan bir kültür arzusunun yeni ifadesidir. Ancak, içinde yaşanılan tarihe göre değişik bir görünüm alan bu gerçek, günü-

müzde, intişar vasıtalarının kazanmış olduğu vüsate paralel olarak (radyo, sinema, televizyon gibi) milyonlarca kişinin hayatını etkiliyerek, onlara davranışlarında beraberlik sağlamaktadır. Böylece boş zamanları değerlendirme arzusundaki yeni hamleler günlük hayatın görünümüne yeni bir şekil vermiş ve değer yargılarında değişikliğe sebep olmuştur.

Halk kültürü, bir yandan bu müthiş intişar vasıtalarının kültür yayımını teşvikî ile, Fransızlar kütlesinin kültürel hayata fiilen iştirakini sağlamış, diğer yandan, vazoda yetişmiş çiçek misâli kültür profesyonellerine has millî kültür kavramını red ile işçilerin kültürel kaderlerinin yaratıcısı olmalarını sağlamıştır.

Bu birlik ve bu ayrılık halk kültürüne has bir gerilimdir, ve halk kültürünü meydana getiren, hayatın gerçeklerinden doğmuştur.

Yapılan anketlerden anlaşıldığına göre bir Fransız için normal bir kültürel hayat, onun şahsi hayatının normalliği ile kaimdir. Ücret, lojman, hayat seviyesi vs. kültürel hayatını etkilemektedir. Bu sebeple, bu sahaya devlet diğer özel teşekküller gibi bir miktar yardımda bulunmaktadır. Öyle görünmektedir ki, yakın bir gelecekte halk kültürünün gelişmesi günlük hayatın baskısı ve boş zamanların değerlendirilmesi arzusunun evrimi ile olduğu kadar eşit halk tabakasının kültür şuurlarının gelişmesiyle de hızını arttıracaktır.

HALK KÜLTÜRÜNÜN TARİHÇESİ

1 — Köylüden Sosyologa :

Kültür, önceleri omuzunda çapası, tarlası üzerinde çalışmaya giden köylünün tasviriydi. Tabii halde bırakılmış ile işlenmiş arasındaki bu fark kelimenin mecazî manasına kadar tesirini gösterdi. Hatta 1878 Akademi lügati de, «kültürsüz tabii zeka» dan bahseder. XV. asırdan sonradır ki «tarlasını işlediği gibi zekâsını işlemek» tasavvuru ortaya çıkmıştır. Orta çağda kilise dışında kültürlü insan bulmak imkansız gibidir. Sadece Klerk sınıfı ve bazı aristokrasi mensupları hem de çok kere Latinceyi de bilmeden bu sıfatı haiz idiler. Orta çağ aristokrasisine göre ideal insan, bilgiden ziyade, cesaret ve ahlaki fazilet sahibi olardı.

Orta çağın bu ideal insan kavramı mühim bir kültürel tezahürdür. Zira her cemiyet kültürü, herkesten beklediği ile tanımlar, kültür, ileri sürdüğü model ve kabul ettirmek istediği değerlerle taayyün eder. Aşılan merhaleler sonunda yeni değerler ortaya çıkarak kültür idesinin muhtevasını bugünkü şekline sokmuştur.

XVII. Asırda ideal insan, —herseyden biraz bilen— olmuştur; ve kültürün «herseyin unutulduğunda akılda kalandır» tarifi bu çağın mahsulüdür.

XVIII. Asırda ideal insan doğru düşünenidir; filozoftur. Voltaire «asrımız, büyük kaabiliyetlerin değilse eğer, işlenmiş zekaların asrıdır,» diyordu. Böylece doğru düşünmek arzusu da kültürün bir parçası kabul olundu. Görüldüğü üzere geçen her gün, kültür kavramına yeni bir vasıf daha izafe etti.

XIX. asırda Alman yazarlarıyla ki kültür kavramı muhtar bir anlama kavuştu. Herder'e göre kültür, erişilmesi gereken bir idealdir. Böylece Herder, insanlığın evrensel terakkisinin olan inancı ile akıl ve adalet üzerine yönelmiş beşeriyetin —en mükemmel halinde— olacağını kabul etmiş oldu. O, «bütün halkları kavrayan beşeri kültür zincirinden» bahsederken bu gün de hâla taraftarlarını bulmaktadır.

Fichte ise tam tersine insanlığın müşterek bir ideali olmadığını kanısındadır ve millî istekleri, onun için ön plandadır. Ancak bu tarihlerde Almanya'da diğer Avrupa memleketleri gibi Napolyon'un tehdidi altındadır ve Fichte, halkına cüret ve yabancı zulmüne bağkaldırma azmini aşılamağa çalışmaktadır. «Hayat ile kültür, halk ile münevver sınıflar arasındaki boşanma» şeklinde tarif ettiği bu ayrılık Fichte'ye göre Almanlar için bahis konusu değildir; insanlığa uygun ideal kültür Alman kültürüdür ve insanlığı kurtarma görevi bu kültüre düşmektedir.

Git gide kültür kavramı daha da karmaşık bir muhteva almış, beşeri ilimlerin gelişmesiyle XVIII. asırda etnolog ve sosyologlar —farklı kültürleri— incelemeye yönelmişlerdir. Bu çokluk içerisinde mutlak —kültür idesi ve hiyerarşisi— silinmiş, bunun yerine coğrafi farklılıklara tekabül eden muhtelif kültürlerin varlığı kabul edilmiştir. Bir değer yargısına varmadan önce —farklı kültürü— kabul zarureti kendini hissettirmiştir. Hatta «kültürün topluluk halinde yaşama şekli olduğu» yolunda bir tarif bile yapılmış-

tır. Artık, ne kadar cemiyet varsa, o kadar da kültür olduğu kabul edilmiştir. Hatta o kadar ki sadece cemiyetlerin ve halkların değil, kabilelerin, köylerin, mahallî cemaatlerin de kendilerine mahsus kültürleri olduğu; bir burjuva kültüründen, bir işçi kültüründen, bir şehirli kültüründen dahi bahsedebileceği fikri artık yadırganır olmaktan çıkmıştır.

Bu, kültür - cemiyet ilişkisi, kültür ve medeniyet kavramları arasındaki bütün farklılıkları da, ağırlığı, kültürün kolektif vasfına tanımak suretiyle hiçe indirmiştir.

Böylece evvelâ özelden evrensele ve tekrar geriye bir dönüşle cemiyetin en küçük parçalarına yöneliş, kavramın zaman içerisinde geçirdiği istihaleleri göstermektedir. Netice olarak kolektif (kültür cemiyet hayatında doğduğuna göre) ve ferdî (kültür ferdin bir fonksiyonu olduğu için) kutupları arasında lüzumlu gerilimin muhafaza edildiği belirtilmek gerekir.

—Kültürler — ve —kültür şüphesiz dünyaya bir tek defa gelmiş bir varlık olarak herkesten farklı —insanın— benliğinde birleşirler. Ancak, köylüsünden sosyologuna kadar, kişinin fonksiyonunun ne olduğunun şuuruna git gide daha iyi varıldıkça, kütlelerin sathî birleşmelerinin maskeleyemediği ayrılık noktaları da ortaya çıkmıştır. İşte —halk kültürü— de bu suretle belirmiştir.

2 — Halk Kültürünün Ortaya Çıkışı :

Kültürel problemlerin kütleli açıdan ele alınışı 1789 ihtilali ile başlar. Gerçekten o ana kadar bu gibi kültürel meseleler daha ziyade elit zümrenin imtiyazı gibi kabul edilirdi. İhtilâlde bir yandan cemiyetin bir bütün olarak muhafazası gayretini, diğer yandan eski sosyal nizamı değiştirme çabasını görüyoruz.

Herşeyden önce, sosyal durumu ne olursa olsun her çocuğun okuyup yazmayı öğrenmesinin sağlanması gerekiyordu. Ancak, bu temel bilgilerin dışında insanın ve kültürün bir tanımı yapılmalıydı. Birçok işçiler, bilgilerinin eksikliğinin şuuruna varıp, bütün bilgilerin kaynağı olarak kendilerine takdim edilmiş olan ananevi kültüre dört elle sarıldılar.

Ancak, genelleştirilmiş bir millî eğitim fikrinin öncüleri olan 1789 ihtilalcileri klâsik eğitim kavramının cazibesinden kendilerini kurtarmışlardır, hatta klasik kültürle, Lâtin hümanizmi ile yetişmiş oldukları halde.

Condorcet milli meclise sunduğu «genel millî eğitim organizasyonu raporunda» tabiidir ki hürriyet ve eşitlik fikirleri üzerinde ısrar ediyordu. Ona göre halkı kültüre iştirak ettirmek değil, cemiyetin değişikliklerine göre yeni bir kültür yaratmayı bahis konusu olan. Böylece, büyük bir kültür politikası elzem oluyordu. Eğitim diyordu Condorcet, «Kişi okulunu bitirdiği anda onu terkedecek değildir, eğitim bütün yaşları içine alır.» Ayrıca öğretmenler ayda bir defa umumi konferanslar verecekti. Diğer yandan Condorcet, bir «ilim ve sanat millî cemiyeti» yaratma yolundaydı. Bunun da tek hareket noktası —eğitim— olabilirdi. Fakir sınıflar için çalışması, yalnız bir zümrenin değil bütün kütlenin bilgi sahibi olmasını istemesi gayretleri de bu sebebleydi.

Bir halkın yeni bir kadere, yeni bir kültüre doğru —genel tekamül— yolundan ilerlemesi görülmeğe değerdi. Condorcetden sonra Talleyrand ve Lakanal da, projeleri tatbik edilmemiş de olsa da, bu yolda yürümekte devam ettiler.

Böylece bu çalışmalar sonucu iki mühim nokta tespit edilmiş oldu. Bir yandan bütün çocuklar için genel bir eğitim, diğer yandan kütleli bir yetişkin eğitimi zarureti. Fakat bütün bunlar kâfi değildi. Halkı temsilcilerine bağlayacak ve cemiyetin bu ani değişimine uygun düşen kolektif tezahürü de sağlamak gerekiyordu. Ve işte bu sebeple bütün projeler, halkın gerçek kültürünün, ihtilale olan hürmetle ifade edileceği —halk bayramları— tesisi fikrinde birleşiyorlardı.

Böylesine bir devrin arka plânını gözönüne getirebilmek için Romain Rolland'ın iki metnini okumak kafidir. Bunlardan 2 Ağustos 1793 tarihisinde «Brutus», «Guillaume Tell», «Caius Gracchus» gibi trajedilerin haftada bir defa cumhuriyet yararına oynanması öngörülüyordu. Bu arada şunu belirtmek gerekir ki bu «güdümlü sanat» anlayışı halka, hükümetin arzusuna uygun düşeni vermek yolundadır.

Fransa tarihinde hiçbir çağ böylesine bir kolektif kültür endişesine şahit olmamıştır. Her safhada, halkın kültüre iştirak imkânı kolaylaştırılmış ve hatta bu elzem addedilmiştir. Karışık ve vuzuhsuz olmakla beraber, ilk öğretim, yetişkin öğrenimi, ihtilal bayramları, tiyatro gösterileri, formasyon arzusunun örnekleridir. Halk, bütün yollardan, plânı iktidar tarafından hazırlanmış ve fa-

kat kendisi bizzat halk tarafından inşa edilmiş kültür mabedine gir-
dirilmiştir. Bu, şahsi ve kollektif günlük hayatın birbirine tetabuk
ettiği istisnai bir devirdir. Ve belki de her halk kültürünün derin
manası bunda saklıdır; Günlük hayatı ve kültürü birleştirmek.

3 — XIX. Asır: Otodidaktizm (1)

1789 da büyük bir hızla başlamış olan bu kültürel faaliyet, bir
sonraki asırda ümit edilen yankıyı uyandıramadı. Bu asır, bilgi için
gerekli en basit ihtiyaçları sağlama savaşına sahne oldu. Boş za-
manı değerlendirmek için önce —bir boş zamanı olmak— ve kül-
türü düşünebilmek için de hiç olmazsa bir çatı altına sığınabilmeyi
başarmak gerekliydi Lİberal ekonomi ve sanayileşmenin ikili tesiri
sonucunda XX. asır işçi sınıfının doğuşuna sahne oldu. XX. asrın
şehirlerde yerleşmiş olan işçi sınıfı günde 14-16 saat ve hemde
ailece çalıştıkları halde hayatlarını ancak idame ettirebiliyorlardı.
Günün yazarlarının belirttikleri gibi «işçi için yaşamak, ölmek
demektir.» Değil kültüre zaman ayırmak vücutları için gerekli isti-
rahatı sağlayacak vakti bile bulamıyorlardı. Bu asırda iş saatinin
kısılması, işçi ücretlerinin arttırılması, iş şartlarının düzeltilmesi
gibi mücadelelerin ön plânda yer aldığını görüyoruz.

İhtilâlin başarısızlığı eski işçi taleplerinin de başarısızlığını doğ-
urmuş, burjuvazi galip gelirken işçi sefaleti eskisinden beter du-
ruma girmişti.

Bu arada eski politeknik öğrencilerinin, işçi arkadaşlarına öğ-
retmenlik etme gayretlerini (teknik ve ilmi eğitimi yaymak üzere),
bundan 18 yıl sonra filoteknik cemiyetini, daha sonra halk enstitü-
lerinin kurulmağa başladığını görüyoruz. Ayrıca, bazı iyi yetişmiş
işçiler gazete ve kitaplarda durumlarını anlatmağa çalışmaktadırlar.

Bu çağların militanları için —iş saatinden sonraki boş saatler—
dahi bir bakıma çalışma saatidir ve kendini yetiştirmek ferdi bir lü-
zum olduğu kadar bir vatandaşlık mesuliyeti icabıdır da.

İkinci imparatorluk zamanında halkın eğitim arzusu daha da
gelişmiştir. Georges Duvea'nın belirttiğine göre bu arzu meslekle-

(1) L'autodidactisme: kendi kendine, mektep ve hocadan yardım görmeden
öğrenmek

re, bölgelere, sanayiın bahis konusu olup olmamasına göre değişmektedir. Şehirlerde yaşayan işçilerin bu eğilimleri daha kuvvetli olmakla beraber, hayat şartları, onları, hatta çocuklarını dahi eğitmek imkanından yoksun kılmaktadır. Okula gittikleri takdirde eve para getiremeyecek olan çocuklar böylece arzu dışı dahi olsa frenlenmektedirler. Bu tarihlerde işçilerin pedagojik düşüncelerine hakim olan iki esaslı prensip vardır.

1 — İşçi formasyonu otodidaktir ve bu formasyonun belli başlı araçları gazeteler, kitaplar, kütüphanelerdir.

2 — İşçi formasyonu mütesanittir, zira bir tek işçi diğerlerini, işçi menfaatlerini müdafaa imkânı sağlayacak formasyonla mücehhez kılabilir. Demek ki işçi eğitimin muhtevası nazari, genel ve pratik olacaktır.

Böylece 1860 tarihlerine doğrudur ki gece kursları büyük ehemmiyet kazanmaya başlamış ve talebe sayısı 1866 da 600,000 e yükselmiştir. Bununla beraber bu çağ henüz cehalet, âdetler ve önyargılarla mücadele için gerekli bünyeye henüz sahip olmuştur değildir. Harcanan birçok gayretlere rağmen gece kurslarına devamsızlık sürüp gitmektedir. Ancak bunda işçilerin ilgisizliği kadar, çalışma saatlerinin uzunluğu ve ağır iş yorgunluğunun da payı vardır.

Bu duruma 1870 yılları civarında kütle animatörlerinin (2) müdahâlesini, bu dinamik seçkin zümrenin, işçi sınıfına organize bir mücadele zihniyeti aşılamağa başladığını görüyoruz.

1890 yılı, bu tarihten bir kaç yıl önce sekiz saat iş 8 saat istirahat, 8 saat eğitim için zaman istemiş olan Amerikan işçilerinin 340,000 kişilik bir toplulukla gösterilerine sahne oldu. Daha sonra bu tarih çalışma bayramı olarak kabul edildi.

İşçi militanlar arasında Marx ve Proudhon'un eğitim hakkındaki fikirlerinin yayılmaya başlaması da aşağı yukarı bu tarihlere rastlar. Proudhon iş hümanizminin babasıdır denilebilir. Ona göre iş bir aksiyon şeklidir. Ve aksiyonsuz düşünce, mevcut olmayan düşünce demektir. İşçi tatbikattan hareketle nazariyeye varır, eşyanın sebebini böylece bulur. Proudhon'a göre bu; felsefe yapmaktır. Proudhon ve takipçileri için çalışma insanlar arasında öyle münasebetler yaratır ki, bu münasebetler bir kültür ve felsefe kayna-

(2) Animateur: öncü, muharrik.

ğı halini alır. Böylece iş, bütün bilgilere kapıyı açmakta, işçi formasyonu bir çok fen ve sanatı içine almaktadır.

Marx'da Proudhon gibi düşünmekle beraber insanı kendi kendisine karşı yabancı kılan bu rejim içinde insanın bilgi iktisabının imkânsızlığını ileri sürer.

Maamafih rejimin bu halinde dahi eğitim gereklidir. Zira rejim sebebiyle kifayetsiz bile olsa eğitim, kapitalizme karşı mücadelenin vazgeçilmez unsuru ve bu rejimden vazgeçme şuurunun doğmasının âmillerinden en mühimidir. Sonuç olarak şunu ilâve edelim ki doğmakta olan sendikalizm işçi eğitimi kadrolarını kurmakla beraber yine de kültürel gerçekleşmeyi yeni asırda işçilerden çok burjuvalar deruhte etmişlerdir.

4 — Halka Gitmek: Etüd Çevrelerinde Halk Üniversiteleri. Halkçılığın Tepkisi.

Asrın sonunda halk eğitimi konusunda burjuvazinin tutumu ayniyet arzetmiyordu. Burjuvaların bir kısmı, bilginin halkı ihtilâlcı kılacağı gerçeğini hesaba katmaksızın, eğitimle işçinin daha makul olmasının ve böylece sosyal ihtilâfların yumuşatılabilmesinin sağlanabileceğini düşünüyorlardı.

İlk iş olarak çeşitli menş ve formasyona sahip kişilerin belirli çevreler vasıtasıyla, birbirleriyle ilişki kurabilmelerinin düzenlenmesi meselesi ele alındı, (konferanslar tertibi vs. gibi). Misal olarak Jules Siegfried'in kurduğu Hristiyan temâyüllü kulüpleri ve daha sonra Lyautoy'nin kurduğu asker ocağını sayabiliriz. Ne var ki kısa bir müddet sonra bu yerler zaten nadir olan müdavimlerini dahi kaybetmeye başladılar.

Aynı senelerde Pelloutier 1829'da ilk iş derneğini ihdas etti. Ancak Pelloutier'nin zamansız ölümü sonucunda pek az şey gerçekleştirilebilmiş olmakla beraber, işçi dünyasında, sosyal ve ekonomik bünyeli harekete ilişkin eğitim şuurunun lüzumu daha derinden hissolunmağa başlandı. Dreyfus meselesi sebebiyle politik hayatta vukua gelen sarsıntı havası içinde Halk Üniversiteleri (UP) meselesi yeniden ele alındı. Kurucuları bu müesseseye «Demokrasinin Katedrali» adını vermişlerdi. Verilen isimden müesseseye karşı olan inancı anlamak mümkündür. Halk üniversitesinin adamı ilme ina-

nan kişidir; Halkın, pozitif hareket ve düşüncenin açıklığından yararlanacağı devreye girmesi için hayal ve bekleme safhasından, entellektüellerin yardımıyla çıkabileceği imkânına inanmış kişidir.

Entellüktüelden istediği, bir metod ve bir hareket yolu, ilimden istediği ise zekâ ve irade eğitimi ile entellektüel faziletler ve yürümek istediği yolu aydınlatacak gerçeklerdir.

B. Hallé, halk kültürü ile ilgili bir araştırmasında 1898 yılları neslinin, sosyal, ahlâki, siyasi, idealizmle yoğrulmuş, ilim yoluyla kurtulacağına inanmış, adalet ve gerçeklik âşığı insanların büyük heyecanlarını nakletmektedir.

Ancak bütün bu ihtimamın objesi olan halk kendi kendinin eğitici mi olacak, yoksa entellektüel burjuvazinin kendisine uzattığı koltuk değneklerine mi yaslanacaktır? İhtilaf başgöstermiştir. Ve bazen entellektüeller, bazen de işçiler tarafından bu ihtilaf yeniden canlandırılmaktadır. Bu, mühim bir anlaşmazlıktır, zira bahis konusu olan halk üniversitelerinin, sınıf mücadelesinin âleti ve işçi hareketi tarafından canlandırılan aksiyonun vasıtası olup olmayacağı bilme meselesidir.

UP animatörlerinin karşılaştıkları en büyük zorluk halk eğitimi için gerekli kadronun bu iş için elzem olan tecrübe ve bilgiye sahip olmamaları sebebiyle kendini göstermektedir. Öğretim esas olarak konferanslara dayanmaktadır. Bu konferanslarda felsefe, ahlâk, edebiyat, tıp, fizik, kimya, hukuk, tarih iktisat, siyaset üzerinde konuşulmaktadır. Hatta bazı konferanslar çok meşhur profesörler tarafından verilmiştir.

Fakat gece kursları dinleyicilerinden büyük bir gayret isteyen bir öğretim şeklidir. Zira bütün bir günün yorgunluğu kendisini ne de olsa hissettirecektir. Bu sebeple aile gezmeleri, müzikal ve edebi suareler vs. tertip edilmesine geçildi. Böylece ortaya gene halli müşkül bir mesele çıktı. Halk üniversiteleri tarafsız bir şekilde, herkesin meyline göre yetişmesini sağlayacak bir usul mü takip etmeli yoksa daha kapalı olmakla beraber, daha müessir olabilmek için bir tercih mi yapmalı? Bu mesele bir türlü sonuca bağlanamadı. (Özellikle sınıf mücadelesine vasıta olup olmamak konusunda).

Halk üniversitelerinin bu başarısızlığı üzerine çok şeyler söylenmiştir. Burada kısaca şunu belirtelim ki başarısızlığın en belirli

nedeni, pedagoji ve tatbikatını bilmeden bilgi dağıtan entelektüellerle bunların dikkatlerinin konusu olan işçiler arasındaki derin ayrılıklardır. Kısaca taraflar arasında müşterek hislerin, dolayısıyla gerçek bir dostluğun bulunmayışının bu başarısızlığa büyük etkisi olmuştur. Yorucu bir iş gününün akabinde üniversite metodlarını, ipnotizmadan Spencer'in felsefesine karar işçilere uygulamaya çalışmak, bu sonuncuların gerçek kültürel ihtiyaçlarını inkâr ile, onların kültürel formasyonlarını dikkate almadan adeta yapmacık bir üniversite kültürü vermeye çalışmak, elbetteki başarıya ulaşacak bir yol değildi.

Daha sonraları Albert Thierry'nin belirttiği gibi halk üniversiteleri, iş dünyası ile ilgisiz, kötü organize edilmiş, yeterli öğretim kadrosuna sahip olmayan bu durumlarıyla hiç olmazsa halkın kültüre iştirakinin sağlanması konusunda nelerin gerekli olacağını menfi yönden ortaya koyarak bu hususta ileride işçi durumu ve kültür hakkında daha olumlu kanaatlere erişilmesine vesile olmuşlardır.

Sonradan kurulan halk enstitüleri «kütle içinde hareketle onun şeklini değiştirme» fonksiyonunu yerine getirmeyi başardılar. Sayıları, birden, otuza yükseldi. Bununla beraber şunu hemen belirtelim ki halk enstitülerinin bu başarıları fazla uzun sürmedi ve halk üniversitelerinin başarısızlığa götüren aynı nedenler yüzünden bunlar da silindiler.

1919 Mayıs'ında Garric tarafından sosyal ekipler kuruldu. Garric'in tarifine göre kültür «şahsın entellektüel ve müşahhas bütün bilgilerinden, şahsiyetini geliştirmek ve kendini oluşturmak için yararlanmağa çalışmasıdır.

1930 - 1936 yılları civarında yeni bir fikir, eski tecrübe ve projelerin ışığı altında olgunlaşmaya başladı. Bu fikir; işçi eğitimi konfederal merkezi (C.C.E.O) nin ihdası ile meyvesini verdi.

Bu kuruluşun dört mühim vazifesi vardır :

Birincisi işçi eğitiminin, kemmiyet ve keyfiyet açısından arzettiği boşlukları doldurma gayretidir.

İkincisi boş zamanlara kültürel bir muhteva verebilme çabasıdır. Bu amaçla bir turizm bürosu açılıyor ve işçiler için ilk turistik organizasyon gerçekleştiriliyor.

Üçüncü vazife, militanlar yetiştirerek sendikal mücadeleyi kuvvetlendirmek ve 1936 yıllarının sendikalizme kattığı işçi kütlesinin işçi hareketine katılmasını sağlamaktır.

Dördüncü ve sonuncu mühim vazife ise, kültür kavramında meydana gelen yenilikle orantılıdır. Bu, yeni haklar talep edip bunları elde edebilen işçi sınıfı için ferdi ve kollektif kurtuluşun sağlanmasının kültürle mümkün olacağı inancıdır. G. Lefranc'ın belirttiği üzere «kültürlü insan herşeyi bilen değil, öğrenmeyi bilen, ve durmaksızın buna devam edendir.»

Asıl olan yarı aydın yetiştirmek değildir, ve muhakeme, bilgi ve hayatla olan devamlı münasebet sonucunda olgunlaşır. Kültür «kendi kendini yargılamayı mümkün kılarak, hadiseler tarafından ezilmek yerine onlara hakim olabilme yeteneğinin» meyvesidir. Ancak bahis konusu olan kültür, hangisidir? Gıdasını, ifadesini, değerlerini işçi dünyasından alan ve böylece ihtilal ortamına daha hızlı ulaşmayı sağlayacak proleter kültürü mü, yoksa burjuvazinin değerleri içerisinde gerçeğe götüren ve böylece ilerici olanlarının mı seçilerek benimsenmesi?

Bu ihtilâl yalnız kültür konusunda değil çağın edebiyatında da kendisini göstermektedir. Proletaryen kavramın işçi sınıfına getirdiği ihtilâlcî dinamizm kabul olunmakla beraber, hudutları, yani kavramın, faydacı ve fakat insanı kısırlastırıcı sınırları beğenilmektedir.

1936 Haziranında boş zamanın değerlendirilmesi meselesi büyük hızla gelişmektedir. İşçilerin yaz tatillerinden istifadelerinin sağlanması için tenzilatlı tarifeler gibi kolaylıklar tatbika başlamıştır.

Ne var ki araya giren harp herşeyi bozmuş ve herşeye yeniden başlamak gerekmiştir.

5 — Kurtuluş (3) da Halk Kültürü Organizmaları Tesisi.

1936 yılının ehemmiyeti, boş zamanın, yani o tarihe kadar yöneticiler için imtiyaz, aşağı halk tabakası için ise bütün kötülüklerin anası kabul edile gelen boş zamanın, çalışan sınıflar için de bir hak olarak tanınmasının bu yılda gerçekleşmiş olması sebebiyledir.

(3) Kurtuluş: II. Dünya Harbinden sonra Fransa'nın Alman istilâsından kurtuluşunu takip eden devre.

Halk mücadelesi sonucu «boş zaman» hukuka ve müesseselere girdi. 1940-1944 yılları arasında gençlik şantiyeleri adı verilen kuruluşlar yirmi yaş civarındaki gençleri üçlü; «İş-Aile-Vatan» programı prensipleri gereğince yetiştirmeye teşebbüs ettiler. Müşterek idealer sebebiyle dostluklar kuruldu, çalışmaya en büyük değer izafe edilerek cemiyeti yeniden kurma çabaları hızlandırıldı.

Kurtuluş da biri resmi diğeri hususi olmak üzere ikili bir gayret sarfı göze çarpar. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı «Halk Eğitimi ve Spor Genel Müdürlüğü» (D.G.E.P.S.) nün tesisi resmi gayretin, eski tecrübelerden yararlanarak yeni projeler yapılması şeklindeki çabalar ise özel gayretin ifadesidirler.

D.G.E.P.S. un ilk müdürlüğünü Jean Guéhenno yapmıştır. Daha harpten evvel halk ve kültür üzerindeki fikirlerini bir kitap halinde toplamış olan Jean Guéhenno her köyde gençlerin, düşünmeyi öğrenecekleri, okuyup, çalışabilecekleri gençlik evleri kurulması fikrini savunuyordu. Bu evlerin idaresi, bu iş için özel yetiştirilmiş öğretmenlerin uhdesinde olmalıydı.

Gerçekleştirme imkanındaki zorluklar nazara alınmazsa J. Guéhenno'nun görüşlerinin genişliği, cazibesini bugün bile muhafaza eder. Guéhenno'nun halefleri şüphesiz kendisi kadar üstün meziyetli değildiler. Ancak içinde buldukları mali imkânsızlık hali de nazara alınmalıdır.

Resmi çalışmalara bir başka misal olarak «Kütüphaneler Müdürlüğü»nü gösterebiliriz. Bu kuruluşun başlıca vazifesi kütüphanecilik konusunda memleketin tamamına şâmil bir gerçekleştirmeye girişmeden önce pilot birkaç bölgedeki merkezi kütüphanelerin çalışmalarını, tecrübelerini inceleyip bir yargıya varmaktır.

Resmi çalışmaların yanında, eski işçi eğitimi organizmaları da canlanarak, çalışmalarına, ekonomik ve sosyal bünyedeki gelişime paralel bir yön vererek yeniden başladılar.

1954 te çıkarılan bir kararnameyle teşebbüs komitelerinin vazifeleri vuzuha kavuşturuldu.

Eğitime müteallik bu yeni çalışmalara sendikaların millî toplumdaki ve teşebbüslerdeki yeni fonksiyonlarının ilâve edilmesi gerektiğini belirtmeliyiz.

Ayrıca, «İşçi Eğitimi Konfederal Merkezi» faaliyetine, günün icaplarını da gözönüne alarak yeniden başladı. Bunun gibi diğer birçok eski kuruluşlar da faaliyetlerine (bazen yeni isim altında da olsa) tekrar başladılar.

Çalışmalarına sonradan tekrar başlayan eski kuruluşların yanında Kurtuluş'tan sonra ortaya çıkan yeni organizmalar da faaliyetlerini artırdılar. Bunlardan bir kısmı çok iyi teşkilâtlandı ve adlarını duyurdular, diğer bir kısmı da meşhur olmadan mahalle ya da teşebbüslerde vazifelerini yerine getirdiler.

Bazıları halk kültürü militan gruplarının yetiştirilmesini, diğerleri de doğrudan doğruya kütlelere hitabetmeyi tercih ettiler. Çoğu zaman başarıya ulaşılmasını zorlaştıran bu farklılık Fransa'daki halk kültürüne ilişkin hareketlerin zenginliğinin sebebidir denebilir.

Bu kültürel plüralizm Fransızları karşı karşıya getiren ideolojik plüralizmi de ortaya koymaktadır.

Kısaca halk kültürü git gide, hiçbir zaman olmadığı kadar ilerici olmak yolundadır.

Kendini yetiştirme ve kültürün ne olduğunu öğrenme hususundaki ortak endişe tarihte oldukça geç ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla kültür edinme hakkı talebinin kabulü pek yenidir. Bu kabul, modern batı cemiyetlerinde, demokrasinin iyi işlemesi için kültürel eşitliğin lüzumu inancına dayanır. Bu inanç ve lüzumun iki icabı vardır. Cemiyetin ekonomik, politik, sosyal, kültürel düzensizliklerinin ortaya çıkardığı eşitsizlikleri bertaraf etmek; modern insanın ihtiyaçlarına uygun bir eğitim ve kültür tipini araştırmak, yani yaşadığımız medeniyet için insanlarla cemiyetler arasında bir münasebetler ve varoluş şekli bulmak.

Kültürün bu yeni kavramı, cemiyetin tabiatı üstündeki objektif ve ilmî bütün verileri hesaba katmak ve insanla cemiyet arasında yapılacak seçimin bütün çeşitlerini içine alacak müteharrik sınırlara dayanmak eğilimindedir.

B Ö L Ü M

II

KÜLTÜREL HAYAT

Halk kültürü teşebbüsleri, yokluğu hissedilen bir kültür eksikliği vakıasını ortadan kadırmak için girişilmiş bir denemeler serisinden ibaret gibidir. Kısaca «kültüre hak talebi» nin devamlı ifadesidir. Hayat şartlarının zorluğu sebebiyle adeta, mevcudiyeti hiç hissedilmeyen kültür eksikliği, halk kültürünün geliştirilmesi çabalarıyla giderilecektir.

Elbetteki bu eksikliği giderme taleplerinin mahiyeti, içinde bulunulan çağa göre değişik olacaktır. Bugün halen her beş Fransızdan biri okul sırasında oturmaktadır. Fakat bir memleketin kültürel hayatı eğitimden başka şeyleri de kapsamak gerekir. Bugün işçilerin günlük hayatları onların kültüre iltihaklarını sağlamaktan uzaktır.

1 — İki milyon ve diğerleri

Kütlelere hitabedecek araçların çok arttığı çağımızda işçilerin gerçekten kültüre iştirak edip etmedikleri sorulabilir. Jeanne Laurent'nin belirttiği gibi «eğer isterlerse geçmişin zenginliklerinden ve çağdaş yeniliklerden faydalanabilecek Fransızların sayısı iki milyonu geçmez.» Şüphesiz ki bu, kültürle uyumsuzluktan ziyade, onu tanımamazlığın ifadesidir. Asıl kütle, yani bu iki milyonun dışında kalanlar için, memleketin milli kültürü ile herhangi bir ilgi, sanki hiç yok gibidir. Şüphesiz ki her zaman, sahte bir seçkin zümreye cemiyet içinde rastlamak mümkündür. Bunun dışında burjuvazinin büyük bir kısmının böyle bir orjinallığe dahi hevesi yoktur. M. malraux'un bahis konusu ettiği fikir ve sanat eserleri, bahse konu olan çağdaş eserler olduğunda, işçilere olduğu kadar burjuvaziye de yabancı gelmektedir. Sanat, ve şekil; kültürün en esaslı unsurlarından sayılmak gerekir. Şuursuzca bile olsa uzak bir yabancı kültürden bahsedildiğinde aklımıza gelen önce bir sanat şekli değil midir? (Hint Mabedi, Aztek heykeli gibi). Ancak

şu da belirtilmelidir ki sanat başlı başına kültürün tek yaratıcısı da değildir.

Kültürü; eğer etnologların bize öğrettiği şekilde ele alacak, onu daha yakından inceleyecek olursak, beşeri her grubun bir kültürü olduğunu farkederiz. Meselâ işçilerin yaşayış tarzlarının bir işçi kültürü- doğurup doğurmadığı sık sık sorulmuştur. Sosyolojik ve etnolojik anlamda bu soruya olumlu cevap vermek mümkündür. Her kültür gibi, burada da geleceğe yönelmiş bir anane ve mythe görebiliriz. Bu kültürün büyüklüğü entellektüel bir inşa olmaktan ziyade (zira halk bunu, kendi tarzında yaratmaktadır) beşeri cemaate yönelmiş olmaktan gelmektedir.

Kütle araçları (sinema, televizyon, radyo, dergiler) yeknesaklığa müteveccihdir. Bu kültür araçlarının tesirleri, kır hayatının monotonluğunda yaşayan köylülerde dahi hissedilmektedir. Denis de Rougemont'un mübalağalı bir şekilde belirttiği gibi artık boş zamanları değerlendirme çağı başlamıştır. Bunun şuuruna (kendisi ile yapılan bir mülakattan anlaşıldığına göre) bir köylü kızı dahi vardığını gösterecek şekilde konuşmuş ve en büyük arzusunun tatil yapmak ve boş zamanlarını değerlendirmek olduğunu söyleyebilmiştir. Yapılan çeşitli anketler halkın bu arzusunun olumlu ifadesini ortaya koymaktadır. Böylece ortaya yeni bir kültür şekli çıkmaktadır ki, ehemmiyeti yeni bir zihniyet değişikliği yaratmasından doğmaktadır.

Burada göze çarpan bir yandan kültürün parçalanması (zira etnologlar her grubun kendine ait kültürü olduğunu ortaya koymuşlardır), diğer yandan, bu yeni, kütlelere hitap araçlarıyla bir yeknesaklığa gidiliyor olmasıdır. Halk kültürünün ortaya koyduğu gerilimlerden birisi de budur.

Bazıları kütle araçlarının özelliklerini dahi hesaba katmak gerektiğini ileri sürerler. Meselâ televizyon bu iş için en iyi ve aynı zamanda en kötü araçtır, denilebilir. Bazılarına göre bu alet insanları aptallaştırır, diğerlerine göre ise dünyaya açılmış mükemmel bir penceredir. Özellikle çocuklara tesiri çok büyüktür. Halk kültürünün, bu kütle araçlarına nispetle daha imtiyazlı bir hareket sahası vardır, ve bu sebeple elbetteki bu araçlardan yararlanacaktır.

Bazılarına göre halk kültürü devamlı bir skandalın ifadesidir, zira onlara göre burada tabiri caizse tenzilata tabi tutulmuş bir

kültür, muhtevası daraltılmış bir kültürdür bahis konusu olan. Albert Béguin «Halk kültürü ile ayaklarımızı kırıyorlar» derken bu endişeyi ifade ediyordu. Birbirine kenetlenmiş hiçbir problemi olmayan bir millet portresini her fırsatta ortaya koymak isteyenler için de bir skandaldır. Zira halk kültürü bu birliği inkar eder ve çünkü halk kültürü, demogojinin vaidleriyle bezenmiş bir süslü gelecek portresine olduğu kadar, gine olduğundan değişik gösterilmek istenen geçmişe de istihza ile bakar.

Diğer bir açıdan da halk kültürü mudil bir inkarın ifadesidir. Herkesin fikir ve sanat eserleriyle ilgilendiği iddiası asılsızdır ve milli cemaatin bütünün bunları benimseyeceği iddiası gerçeklere uymaz.

Başka bir açıdan da halk kültürü bir talep ifadesidir. Herkesin kültür kazanmağa; iş, ekmek, barınak, sahibi olmaya olduğu kadar kültüre de hakkı olduğuna mütedair inancın ifadesidir. İşlenmiş şu mermer, yazılmış bu kitap, yapılmış şu tablo en fakir işçi için de mevcuttur ve onun için de bir anlam taşımaktadır.

Böylece kabul ve red aynı gerüimin iki ayrı görünümüdür.

Kısaca halk kültürü bugün, yukarda bahsedilen iki milyon imtiyazlı içinde bulunamayanların da kültüre bilfiil hakları olduğuna olan inançla, birçok kişinin sarfettikleri gayretlerde ifadesini bulur. Yani halk kültürü insanların kültürel ihtiyaçlarına bir cevap olmaya çalışır.

2 — Halkın Emelleri.

Çağımızın, idelerin vakıalara intibak ettirilmesi gayretine hürmeti büyüktür. Bilgi şüphesiz katedilen birçok yollardan sonra elde edilir. Bunun kazanılmasında, kitaplardan öğrenilenler kadar, sait tecrübenin de rolü vardır. **İnsanların kültürel emellerine cevap;** bizzat yaşadıkları hayat şartları, ihtiyaçları, düşünüş tarzları ile olduğu kadar bu şartların, ihtiyaçların, düşünüş tarzlarının **incelenmesiyle de** verilir. İşte bu ilmi keşif ile dir ki yaşayarak elde edilen tecrübe teyid edilir, ya da sınırları çizilir veya yeni hareket tarzları ileri sürülür. Animatör ve sosyolog işbirliği yaparken -aynı şahıs- üzerinde çalışırlar.

Halkın kültürel emellerini, kültür karşısındaki davranış ve tutumlarını muvakkat da olsa ortaya koyan bir anketi gözden geçirdiğimizde bazı sonuçlara varmamız kabil olacaktır. Bu anket muhtelif bölgelerde muhtelif endüstri dallarında çalışan ve bariz bir kültür fukaralığı içinde olan 600 işçi arasında yapılmıştır. Bu işçilerin eğitim ve kültür üzerinde birazdan inceleyecek olduğumuz belirli bir görüşleri vardır.

Ortaya çıkan durum şudur ki işçilerin genellikle zayıf olan kültürel davranışları ile, daha kuvvetli olan kültür hakkındaki görüşleri, birbirinden farklıdır; kısaca kültür hakkındaki görüşleri daha zengin ve değişiktir, ve davranışlarına tetabuk etmemektedir. Anketten elde edilen sonuçlar sosyo-kültürel şu üç faktörün büyük tesirlerini ortaya koymaktadır.

a) Tahsil seviyesi, b) Cinsiyet, c) Sendikal bir faaliyetle olan ilgi derecesi.

Kendisiyle mülakat yapılmış olan işçilerin yarısından fazlasının ancak ilkokul tahsili vardır. Sadece % 15 gibi bir azınlık bunun üzerine çıkmaktadır ve tahsil seviyesi, babanın tahsil derecesinin yüksekliğine oranlı olarak yükselmektedir. Benzer şartlar altındaki kadın işçilerin erkek arkadaşlarına nispetle tahsil seviyeleri ise birincilerin aleyhine bir durum arz etmektedir. Bu gördüğümüz iki veri, işçilerin kültüre iştiraklerini köstekleyen iki esaslı faktörü ortaya koymaktadır.

a) Çocukların kültür yayımından nasiplerini almalarının (okula gönderilmemek gibi) önlenmesi.

b) Sosyal hayat, çalışma, boş zamanın değerlendirilmesi gibi hususlarda kadın erkek eşitsizliği.

Üçüncü karakteristik olan sendikal angajman derecesi ile, sendika mensupları ve yetkililerinin kültürel davranış ve emellerini böyle bir mensubiyeti omayanlara nazaran daha yüksek seviyede olduğunu görüyoruz. Anket incelendiğinde, işçilerin, günlük mesai-leri dışında pek az kültürel faaliyette buldukları daha iyi ortaya çıkmaktadır. Ev işleri, çocuk bakımı, bahçeyle uğraşma gibi meşguliyetler ön planda yer almaktadırlar (özellikle kadın işçilerde). Tahsil seviyesi ne derece düşük ise bu faaliyetler de o nispette yoğunlaşmaktadır.

İkinci plânda da, istirahat diyebileceğimiz, sükûn arzusu gelmektedir ki asıl amaç çalışmanın harap ettiği vücudun dinlendirilmesini sağlamaktır. Bu, adeta bir kaçıştır. Radyo, televizyon, emisyonları, günlük basının takibi ile elde edilmek istenilen, bir istirahat arzusunun tatminidir. Bu arzu da tahsil seviyesiyle oranlıdır ve nispet seviye düştükçe artmaktadır.

Görüldüğü üzere bu faaliyetlerden gerek pratik ritmleri gerek muhtevaları açısından fazla bir kültürel fayda ummak iyimserlik olacaktır.

Kendilerine, ne gibi programların yayımlanmasını istedikleri sorulduğunda verdikleri cevaplardan genellikle fazla kültürel değeri olmayan programları tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum, köklü olmayan, kulaktan dolma, sathi bilgi sahibi olmanın zorunlu sonucudur. Bununla beraber bilgilerini geliştirmek hususunda gine de çaba sarfetmekten geri kalmadıkları göze çarpar. Bu öğrenme susuzluğuna -bilmek zevki- olduğu kadar, hareketlerinin, söylediklerinin hakimi olma arzusu da sebep olmaktadır. Yani, hem ansiklopedik bilgi sahibi olmak, hem de başkalarıyla konuşurken bu bildiklerini kullanabilmek başlıca gayedir. Ne var ki bu amaca, radyo, sinema, televizyon vasıtasıyla ulaşmağa çalışmak pek mümkün olamamaktadır. Zira bir başka müşahade bize işçilerin çok cüzi bir kısmının tiyatro, kütüphane, konser, müze ve konferanslara devam ettiğini göstermektedir. Ancak bu nispetler muayyen organizasyonların işçileri teşvik ve onlara yol göstermesi sonucunda artmaktadır. Bir başka müşahade de bu kültürel fakrin kümülatif olduğunu ortaya koymaktadır. Yani işçinin ailesinin menşei, tahsil seviyesi, işi ne kadar kültür yönünden zayıf ise, buna oranlı olarak, ilerde kültür sahibi olmak imkân ve şansı da o derecede zayıflamaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere tahsil seviyesinin zayıflığı, kültürel emel ve davranışların da zayıflığını intaç etmektedir.

Yalnız, burada şu hususu tekrar hatırlatmak gerekir ki işçilerin hayat şartları, maddi ve mekânî zorluklar (para, zaman yokluğu, yorgunluk, kültürel merkezlerin işçi muhitlerine uzaklığı) bu kültür arzusunu köstekeyen âmiller olmaktadır.

Bilinmesi gereken bir husus da işçilerin -kültürden- ne anladıkları, ondan ne beklemedikleridir. İşçilerin yarısından çoğuna göre kültür ansiklopedik bir kavramdır ve muhtevalarını, derine inmeden el-

de edilmiş (gerek okulda, gerek günlük hayatta) sathi bilgiler teşkil eder. Onlara göre kültürün en büyük özelliği -konuşmayı bilmeyi- sağlamasıdır. Onlara göre elde edilen ansiklopedik malûmat konuşulan mevzu ne olursa olsun, sahibine, (ki bu kişi konuşmayı bilen sayılmaktadır) prestij sağlar.

İşçilerin % 10 veya % 15 ine göre kültürün mauhtevası iyi bir eğitimin sağladıklarına benzetilebilir. İyi hareket etmesini bilmek, nezâket, ahlâki meziyet sahibi olmasını bilmek gibi.

Görüldüğü üzere kültür ile eğitim birbirine karıştırılmaktadır.

Yine işçilerden bir kısmına, gaye ve fonksiyon açısından kültüre izafe ettikleri değer sorulduğunda buna, işçilerden yarısından fazlası -kültürün ona malik olana etrafında olup bitenlerden haberdar olma- yeteneğini sağladığı şeklinde cevap vermişlerdir.

Böylece işçiler kültürü, bir kere -iktisab edilmiş- saymakla ona statik bir değer, bu terakkinin devamı için yeni hamlelerin zarureti ni de kabul etmekle, bu kere de dinamik bir değer atfetmiş olmaktadır. Bu suretle tenakuza düşmelerinin sebebi de gine kültürel mahrumiyetleri, kültürel noksanlıklarıdır.

İşçilerin gine bir kısmı da kültürün -başarılı kulcı- kudretinin cazibesine kapılmış görünmektedirler. Sosyal seviyenin yükselmesi, daha iyi yaşama şartlarına kavuşmak, sohbetlerde iyi konuşmak kültürlü olmanın neticesi gibi düşünülmektedir.

Kültürün bu tarifleri ve onunla elde edilmek istenen gayeler işçilerin kültür hakkındaki emellerini de ortaya koymaktadır.

Anket sonucunda işçilerin, kendilerinin kültüre iştiraklerine mani olarak gösterdikleri engeller şunlardır :

- 1) Ücreterin düşüklüğü: mali zorluklar.
- 2) Boş zaman eksikliği.
- 3) Arzu duymama, ilgisizlik, tembellik.
- 4) İş yorgunluğu.
- 5) Kültürel yöneltile yokluğu, yol gösterilmemesi.
- 6) En basit formasyon seviyesinin dahi zayıflığı.

İşçilerin büyük bir çoğunluğu bu zorlukların ortadan kaldırılması halinde kültüre iştirak seviyelerinin yükseliceğini ifade etmişlerdir.

Ayrıca işçilerin eğitim demokratizasyonu ve reformu üzerindeki fikirleri de sayanı dikkattir. İşçilerin büyük kısmının kültüre iştirakini sağlamak üzere bizzat işçilerin ileri sürdükleri teklifler ehemmiyetleri sırasına göre şöyledir.

- 1) Eğitim demokratizasyonu.
- 2) Esaslı yaşama şartlarının islahı: ücret, lojman, güvenlik.
- 3) Kültürel ekipler teşkili: gençlik kuruluşları, fikir ocakları, sinema kulüpleri, kütüphaneler.
- 4) Yetişkinlerin genel eğitimleri için konferans, sohbet ve staj tertip edilmesi.
- 5) Enformasyon ve oriyantasyon hizmetlerinin ihdası.
- 6) Muhtelif sektörlerde muhtelif derecelerde işçilerin idare ve mesuliyete iştirak ettirilmeleri.
- 7) Müze, sinema, tiyatro gibi seyirlerden mali yardım sağlanması, veya bunların bedava olması suretiyle istifade imkânı.
- 8) a: Öğreticiler, sanatkârlar ve entellektüeller ile işçilerin sohbetlerde bulunabilmelerinin sağlanması.
- b: Profesyonel eğitim ve oryantasyonun islahı.
- c: Çalışma saatlerinin tanzimi.
- d: Okul eğitimi metodlarının ve öğretmenlerin formasyonlarının yeniden gözden geçirilmesi.

Şu durum dikkate sayandır ki işçilerin hal tarzı olarak ileri sürdükleri hususlar birçok noktalarda animatörlerin zihnini meşgul eden hususların aynıdır. Kültürün, bir imtiyaz olmayıp cemiyet hayatına iştirak eden herkesin istifadesine açık olması işçilerin bütün cevapları boyunca ısrarla ortaya konmuştur.

3 — Militanlar : Münferit çabalardan, toplu hak taleplerine doğru. Çalışma enstitüsünün etüdleri işçiler ile militanlar arasındaki davranış ve emel açısından, birbirine olan uymazlığı ortaya koymuştur. Halk kitlesi ile, politik, sosyal, ekonomik, dini ya da kültürel sahalar üzerinde çalışan animatörler arasında bir kesinti vardır. Ancak bu kesintinin tam bir ayrılık halini alması, halk kitlesi ile animatörlerin arasında irtibatın tamamen ortadan kalkması halinde, cemiyet büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalmış olacak ve halkın karşısında güzel sözler söyleyen ama ne söylediği anlaşılmayacaktır.

yan bir —Mütehassıslar— sınıfı yer almış olacaktır. Bu tehlikeli durum, politik bir tutum, ya da bizzat animatörlerin toptan istifaları ile gerçekleştirilebilir.

Bugün militanlar müessir bir azınlık teşkil etmekte ve kütle içinde yaşamaya çalışarak kütleyi de militan yapmak hususunda gayret sarfetmektedirler.

Animatörler hakkında bildiklerimizin çoğu tecrübelerimize, pek azı da onların hayat şartları hakkındaki sistematik bilgilerimize dayanmaktadır.

Diğer devletlerde olduğu gibi bu gün bizde de genç bir animasyon ilmi teessüs etmelidir. Bu yeni ilmin teessüsünde, animatörler psikologlar, pedagoglar, ekonomistler, sosyologlar, sendikalistler işbirliği yapacaklardır.

Halk kültürünün bu animatörleri kimlerdir?

Bunlar çok yönlü kişilerdir. Bu durum, fiillerinin müşahhas şartlarına olduğu kadar, onların niyetlerine de uygun düşmektedir.

Fiillerinin müşahhas şartları ve kültür hakkındaki görüşleri şu iki çizgi ile belirtilebilir. «Gerek insan, gerek araç bakımında» büyük bir yoksulluk mevcuttur, kültürlü animatörler nadirdir.» Mahallesinde olsun çalıştığı iş yerinde olsun birbirinden farklı birçok işi birarada yapmak zorunda kalmaktadır, icabında ayak işleri de onun üzerine yüklenir.

Sonunda ekseriya kültürün en zahmetli işini yapan adam haline gelir. Onun için kültür bir bütündür, kültür plânında çalışmak, özel bir tek iş yapmak demek değildir. Sosyal, politik, ekonomik, dinî formasyon ve fiil de asıl vazifenin mütemmimi sayılmak gerekir.

Animatör, pratik olduğu kadar, idealist ve plüralisttir de. Animatörün, kendisinde bulunmasını gerekli gördüğü bu vasıfları onun kültür kavramı açısından da çok yönlü oluşunu ortaya koymaktadır.

Formasyonunu, şahsi gayretleri ve tatbikat ile elde etmiş olan bu kişinin bilgisi tabidir ki çok geni ve eksik olacaktır. Bu eksikliği doldurmak içindir ki stajlar ve enstitüler ihdas edilmiştir. Maa-fih bütün animatörleri birer autodidact olarak takdim de doğru

değildir, çünkü bunu ileri sürmek her bilginin sadece ve münhasıran okulda elde edileceğini kabul etmek olur ki bu da doğru değildir.

Malzeme eksikliği ve amaçların kötü kullanılması vakıası ise gerçektir ve bunu sık sık müşahede mümkündür. Malzeme ve formasyon eksikliği kadar mühim olan bir dezavantaj da halk kültürü çalışması yapacak gurupların hareket plânlarının olmayışıdır. Pratik hareket imkânları üzerine inşa edilmiş bir politika ya da tutum bizatihi animatörlerin halk kültürlerinin eksikliğini intaç etmektedir. Böylece onlarda işlerinin devamlılığı ve diğer resmî teşekküllerle işbirliği şuru tam yaratılamamaktadır.

Şimdi bu halk kültürü animatörlerinin asıl taleplerinin neler olduğunu görelim. Bu taleplerin, mensei ta ilk işçi hareketlerinin başangıcına uzanan ekonomik ve sosyal yönleri vardır. Bu ekonomik talepler gittikçe, uzak veya yakından eğitim problemi ile aynı paralele girmeğe başlamışlardır.

Ancak bu arzunun gerçekleşmesi kollektif bir faaliyeti gerek tireceğinden bu işlerle uğraşan gurplara, sendikalara, kültürel teşekküllere, mensuplarının, günlük hayattaki mesuliyetlerini yüklenme ve eğitim ve kültüre iştirak şuurunun yerleştirilmesi vazifesi düşmektedir. Yine bu arzuların gerçekleştirilebilmesi içindir ki sendikal organizasyonlar, mensuplarının formasyonu için gerekli, oturma ve stajlara katılabilmelerini sağlamak amacıyla özel tatiller ihdası teşebbüsüne girişmişlerdir.

Bu talebin tatmini 23 Temmuz 1957 de çıkarılan «eğitim izni» ile kısmen sağlanmıştır. Ancak bu eğitim izni, diğer, ücreti öngören tatillerden farklı olarak, bu zaman zarfında formasyon stajı yapacak işçiye herhangi bir ücret hakkı tanımamaktadır.

Böylece bu izin, herşeye rağmen kendisinden istifade imkânını daraltmaktadır. Bu kanuni eksikliği gidermek için işyerlerindeki komitelerin, bu durumdaki işçilere mali yardım teşebbüsleri, bazı teşebbüslerin şefleri tarafından itiraza uğramıştır ve bazı işverenler bu komitelerin stajyer işçilere yaptıkları mali yardımlar hakkında dava açmışlardır.

Fransız yargıtayı son kararlarından birinde bu yardımların kanuna uygunluğuna dair bir karar vererek, bu komitelerin kültürel hareketlerine yeni bir yön vermiştir.

Yukarda adı geçen kanunun, prensibi ortaya koymakla beraber bunun gerçekleşmesi için gerekli mali imkân sağlamaması karşısında sendikal organizasyonlar bu eksikliğin giderilmesi için çalışmalarını hızlandırmışlardır. Ele aldıkları meseleler arasında bu iznin azami haddi ile, bu imkândan istifade edecek işçilerin şümülünün genişletilmesi hususları da vardır.

G. E. R. O. J. E. P. in yeni bir teklifinde, kültürel ya da eğitici mahiyetteki, oturum, kurs, ve stajlara devam eden işçilerin yıllık normal izin dışında kullanacakları bu izin, bahis konusu faaliyetlere iştirak imkânının sağanabilmesi için ücrete bağlanması arzusu izhar edilmektedir.

G. E. R. O. J. E. P. kültürel servisler ve eğitim çalışmaları ve bunların idarelerine iştirak istemektedir. Kültürel teşekküllerin bulunduğu bütün şehirlerde gençlik kuruluşları kendi selâhiyetlerinin de tanınmasını ve ileri sürdükleri tekliflerin nazarı itibare alınmasını istemektedirler. Ayrıca işçi sendikaları da işçilerin yaşayışlarını ilgilendiren kararlarda, iş mesken ve boş zaman arasında mevcut yeni bağların şuuruna varmış olarak, söz sahibi olmak istemektedirler. Böylece milli bir hizmet olarak kabul edilen kültürel hizmetlerin idaresine iştirak arzusu gittikçe daha kuvvetlenerek ortaya çıkmaktadır.

Bununla beraber bu olumlu arzunun tam manasıyla yerine getirilmiş olduğu söylenemez. Gün geçtikçe de, bu kararlara ve mesuliyetlere iştirak arzusu, tatmini daha zor bir hal almaktadır. Bunun içindir ki animatörlerin asıl talep ettikleri; iştirakin sağlanmasından ziyade, gerçek bir formasyon ve bir de politika formasyonunun verilebilmesinin sağlanmasıdır.

Şüphesiz sendikalara, halk kuruluşlarına, gençlik teşekküllerine; taleplerini daha iyi bir koordinasyonla birbirlerine duyurmak, birbirlerinin tecrübelerinden istifade etmek cihetine gitmek ve mümkünse iyi hazırlanmış bir hareket plânına göre işleri yürütmeye çalışmak vazifesi düşmektedir.

Netice olarak şu söylenebilir ki, eğer animatörler, teessüsünü arzu ettikleri organları bizzat ortaya koymazlarsa siyasetlerindeki bu boşluk, bütün dileklerini sadece kâğıt üzerinde kalmaya mahkum edecektir.

Bölüm : III**KÜLTÜREL HAREKET**

Bugün artık denilebilir ki herkes uzak veya yakından halk kültürüne, bu kelimeyi kullanmadan dahi olsa iştirak etmektedir. Medeniyetimiz kültürel hayatın gerekliliğini gittikçe daha fazla kabul etmektedir.

Bahis konusu olan artık bir lüksün tatmini değil, elzem bir ihtiyacın karşılanmasıdır.

1) İhtisaslaşmış kuruluşlar

Fransada halen, kültürel harekette ihtisaslaşmış düzünelerle teşekkül vardır. Bunlardan bazıları da siyasi veya dini renktedir. Bütün bu cemiyetlerin burada tam bir listisini vermemize imkân ve lüzum yoktur.

Ancak dini renktekilere misal olarak meselâ «Katolik hareketi»ni siyasi mahiyettekilere ise «İŞ ve Kültür» isimli kuruluşları gösterebiliriz.

Bu saydıklarımızdan daha değişik mahiyette teşekküller de vardır; «Milli Fransız Talebe Birliği» gibi. Bu birlik, formasyon stajları, senikal çalışma günleri tertib etmesi sebebiyle, bir formasyon ve kültür kuruluşu şeklinde mütaâla edilebilir.

Bu büyük kültürel organizasyonlar, genellikle stajlar tertibi suretiyle gayelerini gerçekleştirmeye çalışırlar. Bu stajlarda, daha sonra müessir kültür faaliyetlerde bulunacak olan animatörler yetişirler.

Teknik, metod, pedagoji v.s. öğretimi, malzeme temini, muhtelif kültürel faaliyetler temini (konserler gibi) bu kuruluşların yaptıkları işer arasındadır.

Böylece bütün bu teşekküller herşeyden önce elzem de olsa teknik bir rol oynar görünmektedirler. Ancak, halk kültürü için bu kadarının kifayet edeceğini söylemek yersiz olur. Çünkü bu sadece ne bir teknik, ne de bir metod meselesidir. Halk kültürü bugün, günlük olanla kültür arasındaki bağın gittikçe daha kuvvetle kabul edilen tasdikidir.

Bugün artık, kollektif mahiyetteki her kuruluş kendisinden asıl beklenen bu olmasa dahi, halk kültürü probemi üzerinde düşünmek ve çalışmak eğilimindedir. Modern hayatın gelişimi bunu icab ettirmektedir. Şehirlerin alabildiğine büyümesi, tatillerden azami istifade arzusunun gelişmesi, ücretli tatil müddetlerinin uzaması, halk kültürü problemine daha bir ehemmiyet verdirtmektedir. İşçilere ucuz ve rahat bir tatil temini arzusu kadar kültür açısından da yararlı olabilme endişesi ön plânda gelmektedir. Artık, tek endişe, bir çatı ve ekmek temini değildir.

Bahsi geçen bütün bu kuruluşlar, kültürel menzile erişilmesinde büyük rol oynar görünmektedirler. Bu kuruluşlar olmasa idiler daha önce bahsedilmiş bulunan, iki milyon imtiyazlının içinde bulunmayanların kültür akımının tamamen dışında kalmalarına göz yummak durumunda kahrıldık. Bununla beraber bu kültür akımının, herşeye rağmen halkın tamamını kapsamına aldığı ileri sürülemez.

2) Sendikalar ve İşçi Partileri

Bugün artık, ekonomik olgular bilgisi, rolünün şuuruna varan işçi sınıfı için -imtiyazlı bilim- mahiyetini almaktadır. Buna paralel olarak işçi formasyonu, halk kültürü saha ve muhtevasının da cahili kalmamayı gerektirmektedir.

İşçilerin cemiyet içerisinde oynadıkları rolün gitgide daha karmaşık bir hale gelmesi ve Fransanın kurtuluşundan bu yana, yönü belli bir formasyona sahip olma gereğinin daha iyi anlaşılmasıyla, yeni bir insan tipinin yaratılması hedef addedilmiştir. Bugünün işçisi artık bilgi sahibi olmak açısından, 1930 ların işçisinden daha mücehhez bulunmak zorundadır.

Böylece bilhassa 1945 den itibaren yeni mesuliyetlerini müdrük işçi tipi yaratılmaya uğraşılmaktadır. İcabında işçi, ekonomik görünümü içinde sosyal güvenlik, hukuktan, psikolojiden de anlıyabilmelidir. Fransa ve İtalyada işçi formasyonu artık muhteva, metod ve niyetler açısından halk kültüründen farklı mahiyetini muhafaza etmektedir.

İşçi formasyonunun tamamen özel bir karakter arzeden bu mahiyeti sebebiyle, bahis konusu formasyonun, hudutlarının şümulünü daha da genişletmek istidadında olduğu unutulmamalıdır.

İşçi formasyonu konusunda faaliyet gösteren kuruluşların, hangileri olduğu konusuna gelince; Ön plânda sendikal organizasyonları zikretmek gerekir. Daha sonra, yeni kurulmuş bir müessese olmakla beraber Çalışma Enstitülerini, üçüncü olarak da «İşçi Kültür Merkezini» saymak mümkündür.

—Çalışma Genel Konfederasyonu— (C.G.T)

İşçileri yetiştirmek hususundaki gayretler, C.G.T'nin doğuşuyla aynı tarihlere rastlar. İşçi formasyonunun büyük terakki hamlesi 1931 de «İşçi Eğitimi Konfederal Merkezi»nin ihdası ile başlar. Bu tarihten itibaren aynı amaca yönelmiş daha birçok kuruluşun yavaş yavaş ortaya çıktığı görülür.

Kurtuluştan sonra yeni bir organizasyon; Sendikal Formasyon ve Konfederal Araştırma Merkezi (kibunu C.G.T. doğurmuştu) faaliyete geçti. Bu konfederasyonda her derecede eğitim meseleleriyle ilgili bir komisyon vazife görmekteydi ve bütün komisyonların faaliyetleri konfederal bir komisyon tarafından tanzim ediliyordu.

Ayrıca bugün sendika basını da konfederal müesseselerin eğitim hareketlerini tamamlayıcı bir rol oynamaktadır.

Bundan başka, mesuliyet ve formasyon dereceleri yüksek olan militanlar konfederasyonun teklifi üzerine Strassbourg Çalışma Enstitüsüne kabul edilmektedir. Burada üniversite metodları ve işçi ihtiyaçları temeline dayanan bir yüksek eğitim yapılmaktadır.

Fransız Hristiyan İşçileri Konfederasyonu

Bu teşkilât 1919 da resmen kurulmadan önce, sadece mensuplarının formasyonu işiyle uğraşrdı. 1945 den, yani Kurtuluştan, sonradır ki bu teşkilât modern, eğitici bünyesine kavuştu. Ayrıca bir, sendikal formasyon ve konfederal Çalışma Enstitüsü ihdas olundu ve bunun başlıca faaliyetleri şu üç yönde gelişti :

- a) Formasyon isimli derginin neşri,
- b) Stajlar ve muhtelif diğer toplantılarla, ekonomik, hukuki ve sendikal sahalarda muhabere yoluyla eğitim, (bu oturumlar Konfederal Enstitü tarafından organize ediliyordu)
- c) Devamlı bir pedagojik araştırma ve bu meyanda konjoktürün, ehemmiyetini arttırdığı bir meselenin derinlemesine incelen-

mesini sağlayan, tecrübeli militanların iştirak ettikleri ihzarî çalışma günleri.

İşçi Kültür Merkezi

Bu sendikal müesseselerin gayretlerine, işçi kültür merkezinin faaliyetlerinin inzimam ettiğini belirtmek gerekir. Yalnız bu merkez bir aksiyon ifa eden bir teşekkül olmaktan ziyade sosyal hayata hazırlanmak isteyenlere gerekli formasyonu vermeğe mâtuf bir kuruluştur. Burada mühim olan, militan yetiştirmekten ziyade bu merkezin faaliyetlerine iştirak edenleri uyarmak ve onlara bir yön vermektir.

Bu gayeyi elde etmek için baş vurulan vasıtalar; değişik süre ve muhtevalı stajlar ile «İşçi formasyonu defterleri» adını taşıyan neşriyattır.

1) «İŞÇİ DÜNYASI İLE ÜNİVERSİTENİN KARŞILAŞMASININ ORJİNAL BİR TECRÜBESİ: ÇALIŞMA ENSTİTÜLERİ»

Strasbourg, Aix, Grenoble, Lille şehirlerindeki bu enstitüler işçi dünyası ile üniversitenin bir arada çalışmasının orijinal bir denemesidir. Bunlardan meselâ Strasbourgda olanı, Strassbourg Hukuk Siyasal Bilgiler ve İktisat Fakültelerinin teşebbüsü ve 1945 yılında bir bakanlık kararnamesi ile kurulmuştur. Bu enstitünün gayesi, işçi yetiştiren bir okul olmaktan ziyade, önceden muayyen bir kültürle mücehhez işçilere bir yüksek öğrenim imkânı sağlamaktır. Bu amaçla muhtelif stajlar tertibi ile 1 hafta ile 3 hafta arasında süren çalışmalarda, iş hukuku, sosyal - ekonomi, iş ve işçi hareketi tarihi, beşeri ve ekonomik coğrafya gibi disiplinler tedris edilir. Ayrıca sosyal güvenlik, formasyon sosyolojisi, psikolojisi, muhasebe vs. gibi branşları da sayabiliriz. Bunların dışında stajyer talepleri ile muhtelif kültürel faaliyetlerde de bulunulduğunu belirtmek gerekir. İşçilerin kültürel tutum ve davranışlarını araştırmak amacıyla bir de dokümantasyon merkezi kurulmuş olduğunu ilâve etmeliyiz.

2) İŞÇİ PARTİLERİ

İşçi partilerinin kültüre ilişkin bugünkü tutumları, «herkesin, hür olarak kültürden istifadesi» «eğitim demokratizasyonu ve reformu» «gibi genel kavramların gerçekleşmesi konularına inhisar

etmektedir. Ne yazık ki 1930-36 yıllarının hummalı kültürel faaliyeti sona ermiş gibidir. Şüphesiz Komünist ve Sosyalist partilerin muhtelif kültürel çalışmaları vardır, fakat bunlar pek azdır. «Les Lettres Françaises» ve «Millî Yazarlar Komitesi» gibi nadir kuruluşlar dışında başkaca formasyon teşekkülleri yok gibidir.

L'Humanité bayramları, sanatçıların etrafında binlerce işçinin toplanmasının sağlandığı halk bayramlarından olmakla beraber, buna benzer bir başka vasıtaları da yoktur denebilir. Gerçi Parti okulları, öğrencilerini mücadeleye hazırlar, ancak bu mücadele, kültür talebi cephesindeki mücadele değildir. Kültüre iştirak konusunda diğer halk ve işçi hareketleri çok daha hassas görünmektedirler.

3 — RESMÎ GAYRETLER

Devletin, halk kültürü hususundaki rolü 2 büyük istikamettedir.

Bir yandan, Devletin, Kültürel işlerle yükümlü bir Bakanlığı, (ki başında André Malraux 1959 da kuruluşundan bu yana bulunmaktadır), öte yandan Gençlik ve Spor Yüksek Komiserliği mevcuttur. Bu komiserliğin bir, Halk Eğitimi Bürosu vardır. Devletin, Malraux'nun Bakanlığı vasıtası ile gerçekleştirdiği işler pek mütevazidir. Bu meyanda, «Kültür Evlerinin» tesisini sayabiliriz. Ancak bu müessese münhasıran gençlere değil, yetişkinlere hitap etmektedir. Muhtelif hükümetlerin, bu konudaki faaliyetlerini tek tek sayacak değiliz. Ancak 3. Cumhuriyetin 5 müze tesisini kayıpla iktifa edelim.

Ayrıca şu husus da belirtilmelidir ki yüksek komiserliğin hizmetleri halk kültüründen ziyade halk eğitimi temeli üzerine kurulmuşa benzemektedir.

Kurtuluşa Jean Guéhenno «Halk Kültürü ve gençlik hareketleri müdüriyeti»nin başında idi. Bu organizasyon Millî Eğitim Bakanlığının içinde doğmuştu. Ne yazık ki bahis konusu bu müdüriyet 1948 yılında spor işlerini tedvire memur idare ile karıştı ve bu, Halk Kültürünün zararına oldu.

Bugün yüksek komiserliğin aracılığı ile Devletin rolü, bir yandan mali yardımlar yapmak, diğer yandan stajlar tertip etmek şeklindedir. Şu husus belirtilmelidir ki halk eğitimi ya da kültürel hareketler zımında yapılan bu yardımlar, bundan istifade eden

birçok teşekküllere son derece eşitlikten uzak bir tutum içerisinde yapılmaktadır.

Çok kere halk eğitimi sahasında faaliyet gösteren kuruluşlardan biri, diğerinin elde ettiği yardımın onda birine bile kavuşamamaktadır.

Yüksek komiserliğin yardımları, kaideten üç şekilde vaki olmaktadır: Bina yapımına, özellikle «gençlik evleri» inşasına % 5 nisbetinde mali yardım, sonra kurulmuş müessesenin işleyişine yardım ve nihayet audio vizüel ekiplerin teşkilini sağlama.

Yüksek komiserlik ayrıca 16 tane «Bölge merkezleri sportif ve fizik eğitimi» kuruluşlarını da, onlar adına idare etmektedir.

Bundan başka özel stajlarla animatör yetiştiren «Halk Eğitimi Millî Enstitüsü»nün idaresi de yüksek komiserliğe aittir.

Böylece bugün Malraux'nun Kültür Bakanlığı, kültürün (müze, tiyatro) gibi profesyonel sahasına yönelmiş, Yüksek Komiserlik ise halk eğitiminin teknisyenlerini sağlamak amacını seçmiş gibidirler.

4) YAŞAYAN BİR HALK KÜLTÜRÜ

Bugün Fransa'da halk kültürü, mali yardım yapılsın veya yapılmıyın varlığını ve gelişmesini, militanların vefâkarlık ve maharetlerine borçludur. Halk Kültürü belli başlı üç kutupta ele alınmalıdır. Bunlar Mahalle, Teşebbüs, Bölge'dir.

a) Mahalle :

Fransa'da köyde ya da küçük bir kasabada olsun, mahallede kültürle hayat normal olarak çok fakirdir. Genellikle en çok istifade edilen vasıtalar sinema, televizyon, radyo ve dergilerdir.

Bunun haricinde mahalle, fikir ve sanat eserleri akımının dışında kalır. Kaldı ki yukarıda sayılan vasıtalarından istifade de ancak daha önceden muayyen bir kültüre sahip olmağa bağlıdır ki, bu durum, genellikle zaten bahis konusu değildir.

Aklı Selim psikolojisi (sens commun) bize, insanların yer değiştirmek hususunda mütereddit olduklarını gösterir; şu halde çare, kültürü onların ayaklarına getirmektir. Bu hususun farkına varmış miitanların bazı denemeleri çok ümit verici olmuştur. Be-

sançon'da, yeni bir mahallede çok mütevazı imkânlarla harekete geçmiş olan militanların kısa bir zamanda elde etmiş oldukları başarılar maddi imkândan ziyade, arzu ve çalışmanın bu problemin hallinde oynadığı büyük rolü ortaya koymaktadır.

Bu sebeple animatörlerden birisinin birçok maddi zorluklara rağmen «maddi imkânsızlıklar mühim değildir, inanç dağları yerinden oynatır» diyebilmesi garip karşılanmamalıdır. Aynı animatörün ifadesine göre asıl mühim olan yeni bir ruh aşulamaktır ve bu bakımdan, kültürün ananevi vasıtaları sayılagelen bazı hususların mevcut olmaması şanssızlık değil, şans eseri kabul edilmelidir.

Şansın, bu çok izafi tarifinin gerçekliği Fransa'da aşağı yukarı her yerde kendini ortaya koymuştur.

b) Teşebbüs :

Kültürel faaliyetler için mekân olarak neresinin seçilmesi gerekeceği, ikametgâhın mı yoksa iş yerinin mi daha munasip olacağı hususu eski bir tartışma konusudur. 10.000 teşebbüs komitesi idaresinin genel toplam olarak 75 milyar eski Frank bütçesi olduğu göz önüne alınırsa bu kuruluşların kültürel ve sosyal meyillerinin ehemmiyeti tartışma konusu olmaktan çıkar.

Teşebbüs komitelerinin faaliyetlerinin büyük kısmı sosyal mahiyettedir. André Gentil, yaptığı anketin sonunda, teşebbüs komitelerinin kültürel hareketlere ayırdıkları yerin azlığı sebebiyle teessürünü belirtmektedir.

Şüphesiz sendikal ya da siyasi ihtilaflar, meselenin çözümünü daha da zorlaştırmaktadırlar. Şu husus da belirtilmelidir ki komitelerin büyük kültürel başarıları ancak, buna müsait mâli fonu olan teşebbüsler için varit olabilmektedir.

Bu hususa olumlu örnek teşkil eden teşebbüslerin başında Renalut Fabrikaları gösterilmek gerekir Renault Billancourt teşebbüs komitesi yıllık bütçesinin % 10 unu kültüre tahsis etmektedir. Böylece 1959 yılında kültürel sektörden mesul olan kısma 46 milyon eski Fransız Frangı tevdi edilmiştir. Ayrıca 35.000 kitap ihtiva eden kütüphane bu başarının en büyük örneğidir. Bu kütüphaneden başka fabrikanın aşağı yukarı muhtelif on ayrı yerinde hizmet gören, Bibliobus adı verilen, bir bakıma seyyar kütüphaneler de vardır.

Kütüphaneden dışarı çıkan her 100 kitaptan 60 tanesi bu ikincilerden temin edilmektedir.

Seyahate giden her okuyucusuna, kütüphane bir Guide Bleu (4) ve seyahat edilecek olan yer hakkında bir kitap ve kart vermektedir.

1958 yılında bu suretle 2000 rehber kitap tevzi edilmiştir.

Bütün bunlardan başka birde, şimdilik yeterli olmamakla beraber bir diskotek tesis edilmiştir, gitar korosu, güzel sanatlar, satranç, fotoğrafçılık pulculuk kolları, mensupları pek fazla olmasa da faaliyette bulunmaktadırlar.

Burada kısaca özetlediğimiz, teşebbüs komitelerinin «Boş zamanları değerlendirme ve kültür» programlarının ortaya koyduğu bilanço, bu komitelerin neleri gerçekleştirmeye muktedir olduklarının isbatıdır.

c) Bölgesel Merkez

Bu bölgesel çalışmaya en olumlu örnek olarak Roger Planchon'un kurduğu şehir tiyatrosunu gösterebiliriz. Bu misalde bahis konusu olan münhasıran «temsil vermek» yani bir piyes ortaya koymak değil, mevcut olmayan kültürel hayatı yaratmaktır. Planchon'un işaret ettiğine göre faaliyette bulunduğu Lyon bölgesinde halkın % 70 ini, hayatında hiç tiyatroya gitmemiş kimseler teşkil ediyordu.

Planchon'a göre halk tiyatrosu için mühim olan mesele sanat yönünden ziyade idarî cephedir. Çünkü herşeyden önce aslolan halkı tiyatro salonuna getirebilmektir. Planchon «Lyon - Villeurbanne kültürel enformasyon merkezi»ni kurarak teşkil ettiği ekiple sendikaların, teşebbüs komitelerinin ve hatta patronların sempatisi ve mali yardımını elde ederek gayelerini gerçekleştirdi. 6 aydan az bir zaman içinde 75 teşebbüs ve Lyon'lu zümreler bu merkeze iltihak ettiler. 28 sergi açtı, Halk münazaraları, konferanslar tertip etti. 150 teşebbüse «Şehir Tiyatrosu»nun faaliyetleri hakkında bilgiler verdi. Tiyatroya gelişi kolaylaştırmak için otomobil seferleri

(4) Guide Bleu: Fransızların her memleket için ayrı ayrı hazırlanmış meşhur bir seyahat kılavuzudur, ve içinde mufassal tarihi malûmat bulunmaktadır.

ihdas etti. Halk ile tiyatro arasındaki bağı sağlamak için «Şehir - Panorama» adlı bir gazete çıkardı.

Vasıflarını yukarıda anlattığımız bu seyircilerden 30.000 ine Bertolt Brecht'in «Sé - Tchouan'ın iyi insanı»nı 30 defa temsil edebildiğini göz önünde tutarsak katedilen mesafe ortaya çıkar.

Planchon dan başka bütün bir bölgede çalışmış olanlar arasında Saint - Etienne de Jean Dasté, Strassbourg da Hubert Gignoux, ve diğerlerini gösterebiliriz.

Bu gibi merkezler henüz pek nadirdir. Bunlardan birçoğu yaşayabilmek için mali yardıma muhtaç durumda bulunmaktadır. Bugün, halk kültürünün günlük hayattaki yerini almasını sağlamak amacıyla meşhur ya da meçhul bir çok gayretler sarfedilmekte git gide mahalleden, teşebbüslere buradan da bütün bir bölgeye yayılan, hepsine şamil çalışmalar yapılmaktadır.

IV (BÖLÜM)

HALK KÜLTÜRÜNÜN ANA EĞİLİMLERİ

Uzun zaman, halk kültürü yetişkinler için lüzumlu bir pedagoji olarak düşünülürdü. Bazı kere karşılaşılan ve hayal kırıklığının gerekçesi nedenini bu düşünüşte aramak gerekir.

Bugün artık her kültürel hareketin - özellikle halk ortamında - teknikten ziyade, bir hayat anlayışını aksettirdiği hesaba katılmaktadır.

Pedagojik meseleler gine ehemmiyette olmakla beraber artık asıl problem bir kitabın, bir filmin nasıl takdim edileceği değil, hangi kitabın, hangi filmin seçilmesi gerekeceği meselesidir. Bunun cevabı; insanın —yaşamaya değer hayat hangisidir, saadet nedir— gibi kendisi için mühim olan sorularının cevabıyla aynı seviyede kabul edilmek gerekir.

1 — Geleneksel Sanat, Çağdaş Sanat

Bazıları için halk kültürü herkesin kültürden, daha ziyade Fransız kültürü' geleneginden yararlanmasının sağlanmasıdır. Bahis konusu olan, işçilere, Fransız kültürünün tarih içinde kat ettiği bütün yolu yeni baştan yürütmektir. Yani çağdaş eserlerden zevk almak ancak daha önceki eserleri de tanımış olmakla kaimdir. Me-

selâ resim sanatını ele alalım? Picassoyu beğenebilmek için daha önce empresyonizmin, fovizmin, kübizmin ne olduğunu bilmek gerekir.

Bu düşünüş tarzına göre, görülüyor ki bu yolda bir anlayış münhasıran kendini geliştirmek arzusunda olanlara hitap edebilmektedir.

Burada, okulun, kendisinden beklenen rolü oynadığı ümit edilebilir. Şuna da işaret etmek gerekir ki bu anlayış Fransız kültürünün kitabî olması ve sanat üzerine dayanması fikrini öngörür mahiyettedir.

Sanatın, kültürün en esaslı unsurlarından biri olduğu doğrudur. Filhakika hepimiz, yabancıların kültürlerini, onların sanat eserleri açısından değerlendiririz, yargılarız. Herhangi bir medeniyetten, elimizde onun sosyal, ekonomik ya da ahlâki nitelikte hiçbir kalıntısı olmadığında bu medeniyetin sırrını, sadece ondan geriye kalan sanat eserleri ile çözümlenmeye çalışırız.

Bu durum modern dünyamız için de böyledir. Dünyamız değerlendirilirken, tekniğinin buluşları, eserleri olduğu kadar, sanatının mahsülleri de nazara alınacaktır.

Bugün öyle görünüyor ki, insanlarla sanat arasındaki münasebetlerin, günlük hayat içerisinde, üç muhtelif yönden ele alınmaları gerekmektedir.

a) **Günlük Hayata Karıştırılmış Sanat**

Buna, ilk misal olarak, 1948 de Alfred Manessier'nin, Brezeux de küçük bir kilisenin camlarını non-figüratif desenlerle süslemesini gösterebiliriz. Öyle ki köylüler yavaş yavaş bu resimleri benimsemişler aynı zamanda tabiatın ritmini, kır manzarasının karakterini, bu resimlerin daha iyi ifade ettiğini keşfetmişlerdir.

Le Corbusier de Ronchamp da, betonda ışıkların, esrarlı bir şekilde oynadığı şahane bir kilise inşa etmiştir.

Misalleri çoğaltmak mümkündür. Burada mühim olan mahallî halkın bu yeni ve modern sanatla uyuşmasıdır.

Halkın, bu kabulünün sebebi nedir? **Çünkü bu eserler günlük hayata karıştırılmıştır.**

Böylece umumî yerlerin dekorasyonunu yapan herkes, böyle olduğunu her zaman bilmeseydi «halk kültürüne» hizmet etmiş olmaktadır. Halk kültürü ile meşgul kuruluşların, bu Sanat-Halk karşılaşmasını mümkün olduğu kadar artırmaya çalışması gerekmektedir.

Fransız kültürünün sanat geleneği, bu yeni çağdaş eserlere gerektiği kadar yönelindiği zaman gerçek ifadesini bulmuş olacaktır.

b) Geçmişte bir Sanat :

Sergiler ve müzelere bazı kişilerin ehemmiyet verişlerinin sebebi, halkın, geçmişin zenginliklerinden istifadesini sağlamak içindir. Böylece bütün bir halk kültürü akımı «Fransız sanat geleneğini» yeniden bulma çabasıdır.

Ancak şu da belirtilmelidir ki bu tarz bir faaliyet çok mahdut bir zümreye hitap edebilir. Oysa sanat, tekniğin istilasına karşı bir sığınak olmamak gerekir. Halk eğitimi kuruluşlarının, sanatı geniş bir tarihi müze olarak takdimleri, ve herkesi klasik müzelerin soğuk salonlarına sokma gayretleri yanlış bir tutumun ifadesidir. Me-seleyi daha derinlemesine ve daha yüksek seviyede ele almak lâzımdır.

Yaşanan hayatın içine sokulmuş sanat misali (kiliseden verdiğimiz örnekle), bu fikri teyit etmektedir. Çünkü vasat halk kendisinin ille de bu gibi vasıtalarla eğitilmesine taraftar değildir. Kanada da Ottawa müzesi müdürü René Ostiguy bir müzenin ancak bu anlayış içerisinde ne kadar önemli olabileceğini göstermiştir. Herşeyden önce teşhir edilen şeylerin kadrosunun genişlemesini sağlamıştır. Şöyle ki: «sınai eserler ve çağdaş sanat eserleri» «15 dolardan aşağı Noel hediyeleri» bu teşhirde yer alabilmiştir. Kullanılan usul sayesinde burası, soğuk ve tantanalı bir müze olmaktan ziyade, insanların yaşadıkları hayata mümkün olduğu kadar yaklaşarak bir «kültür evi» mahiyetini kazanabilmiştir. Böylece müze cazip bir kültür merkezi haline gelmiştir.

Ayrıca, insanların toplu halde buldukları yerlere eserlerin götürülmesi fikri, Renault fabrikaları misalinde olduğu gibi kültür yayımının daha etkili olmasını sağlamıştır. Artık müzenin, eski eserleri muhafaza fonksiyonu, git gide, insanların buldukları yerde bu eserlerden istifade edebilmeleri fikrine dönüşmüştür.

c) Sosyalist Gerçekçilik

Denilebilir ki sosyalist gerçekçilik, komünist partileri tarafından methedilen, bir ifade şekli ve artistik muhtevadır. Kısa bir kaç çizgiyle sosyalist gerçekçiliğin ne olduğunu, meselenin aslına ihanet etmeden ifade imkânsızdır. Sadece Marxist lisanda sanatın, üst yapıyı teşkil eden elemanlardan olduğunu hatırlıyalım.

«Bununla beraber sanat, özünü, günlük hayattan almakta ve fakat insan münasebetlerine özel —sanatkârane— bir şekil vermektedir» Lefebvre, «Kapitalist rejimde, güzellik, insanın bütün diğer işleri gibi bir ticari mal haline gelmiştir. Sanat eseri değerini sanatçının değil, tacirin ellerinde bulur» demektedir.

Komünist yöneticilerin beyanları okunduğunda sosyalist gerçekçiliğin bilgelik tavsiye ettiği ve bu gerçekçiliğin sanat ile halkın karşı karşıya gelmesinin sağlandığı bir yol olduğu neticesine varılır.

Maurice Thorez «muhtevası ve mevzuu» olmayan sanatı mahkûm etmektedir. (Bugün artık muayyen bir değeri olan hiçbir sanatçıya göre: Sanat sanat için değildir). Fakat asıl tartışma konusu olan, bu sanatın şeklidir. Bütün nazariyeciler «muhtevanın önceliği ile birlikte, şekil ve muhtevanın esaslı birliğini» beyan etmişlerdir.

Ancak böylesine bir sanat şekli, fotoğraf objektifi itaatini gerektirir. Sosyalist gerçekçilik, sanatı tek bir kalıp içinde hapsetmek ister. Oysa kalıp içinde kalan sanat er veya geç ölecektir.

Sosyalist gerçekçiliğin bu kısa analizi ne çağdaş Marxist düşüncenin sanat anlayışının bütün zenginliğini, ne de komünist sanatçıların eserlerindeki giriftliğin tamamını ortaya koyar. Yalnız bu kadarı da, sosyalist gerçekçiliğin halk eğitimi konusunda kendisinden beklenen —yararlı bir amaç olma— vasfı hakkında kâfi bilgi vermektir. Bu konuda komünist düşüncenin vuzuhtan oldukça mahrum bulunduğu kanaatine varılabilir.

Filhakika, bu görüş bir yandan «kültürün» kütleye götürülmesini reddederken, diğer yandan da işçi sınıfına mahsus bir kültürün mevcudiyetini kabul etmez. «Kültür birdir ve bölünmez»

Vuzuhsuzluğun bir başka sebebi de, hem Fransız millî kültür geleneğinin, hemde proletaryanın imtiyazlı ifadesi olan sosyalist gerçekçiliğin hep birlikte savunulması ve göklere çıkarılmasıdır.

2 — Metod ve Teknik Olarak Halk Kültürü :

Düşünce Öğrenimine Geri Dönüş

Bilmek susuzluğu ya da öğrenme arzusu diyebileceğimiz şiddetli hissin tatmini için eskiden bu yana birçok çabalar harcanmıştır. Kültürsüzlüğün yarattığı bir eziklik, bir izzetinefis kırıklığı bu hissin olumlu yolda gelişmesine yardımcı olmuştur. Özellikle bu his tesirini en az eğitilmiş sınıf olmaları sebebiyle proleter sınıfında göstermiştir.

Ne var ki herşeyi birdenbire öğrenme arzusu, düzensiz bilgi, tatmini arzu edilen eksikliği giderememiş, bu insicamsız bilgi, onlardan istifade etmek, ya da onları kullanmak gerektiğinde, mahzurunu; ifade eksikliği şeklinde ortaya koymuştur.

Kısacası, bilmek, düşünmeyi de bilmek demek değildir. Bu hususu daha 1888 yılında Nietzsche belirtmiştir. Düşünmeyi bilmemenin neticeleri hareket etmeyi etmeyi de bilmemekte ortaya çıkar. Oysaki olayların devamlı zorlaması, sürati ve çabukluğu, modern insanı, ânında harekete mecbur etmektedir.

Pedagogların talebeleri üzerindeki tetkikleri bu sonuncuların, dikkatlerindeki istikrarsızlığı, düşüncenin ifadesinde ve mantikî muhakemede çekilen zorluğu ortaya koymuştur.

Bugün cemiyetimiz, sinema, radyo, televizyon, basın vs. gibi araçlarla her türlü bilgi iktisabını kolaylaştırdığı halde, vatandaşın kararına tâbî sahayı daraltmıştır. Bu, bilmek ile hareket edebilmek arasındaki garip gelişmeyi, yeni hayat şartları kadar —düşünmeyi bilmenin— eksikliğinde de aramak gerekir.

İcabında metodik analizler yapabilen ve onları gerektiğinde sentezler halinde tanzim edebilen bir zekâ, kültürümüzü meydana getiren en değerli unsurlardan biridir.

Bu unsurlardan bir diğeri de aktif bir pedagoji metoduna bağlıdır. Bilgi, aksiyondan hareket eder ve düşünce vasıtası ile yoğunlaşarak tekrar harekete döner.

Çocuk psikolojisi üzerindeki çalışmalar yetişkin eğitiminin yararlanabildiği bir çok yeni düşünce mekanizmalarını ortaya çıkarmıştır. Piaget ve Wallon isimindeki psikologlar çocukta düşüncenin

nasıl geliştiğini inceleyerek bunun üç safhada tamamlandığını müşahade etmişlerdir.

Birinci devrede (6-7 yaşlar arasında) çocuk, dış dünyadaki objeleri, hislerine arzularına, şahsiyetinin kısa tecrübelerine göre düşünür, değerlendirir. Bu devrede çocuk asıl ile teferruatın birbirinden tefrik edilemediği umumi bir bilgiye sahiptir. Çocuk, sayı saymayı, eşyayı tarif ve tavsif etmeği öğrenmeğe başlar. Buna «senkretik düşünce» safhası denir.

Daha sonra çocuk, 9-10 yaşlarına doğru dünya hakkındaki şahsi görüşlerinden sıyrılmaya başlar. Şahsi tecrübelerini tahlil ve bunları yeniden tertip etmeği başarır. Kendini bütün evrenin merkezi sanmak duygusu yavaş yavaş kaybolur. Ancak hâla hareketine, düşüncesinin dayanak olduğunu düşünmemektedir. Buna da «müşahhas ameliyeler» safhası denir.

13 yaşlarına doğrudur ki çocuk, kanunu, hipotezi, tümevarım'ı keşfeder. Eşyayı tanımlarken alışkanlıklarına göre değil, kaidelere, genel kanunlara dayanmak gereğinin bilincine varır. Düşüncesi mukayeseyi, tasnifi kullanmaya başlar. Artık temyiz etmeyi, seçmeyi, icat etmeyi, hareket etmeyi öğrenebilmektedir. Çocuk psikolojisinin incelenmesinden elde edilen bu veriler artık yetişkin eğitiminde de tatbik sahası bulabilmektedirler.,

3. (*) Sürekli Eğitim (L'éducation Permanente)

Devamlı eğitim ile kastolunan; eğitimin, okulun bitmesi ile birlikte sona ermemesinin sağlanması ve hala bugün bile olduğu gibi köylü ve işçi çocuklarından büyük bir kısmının bütün eğitimlerinin nihayet 14 yaşında sona ermesine mani olunmasıdır.

İşçi hareketinin ilk taslakları dahi eğitime, özel bir ehemmiyet verilmesini öngörmektedir.

Çalışma kolejlerinden modern enstitülere ve konfederal eğitim merkezlerine kadar bütün kurumlar da eğitimin, gerek konusu gerek zorunluluğu devamlıdır. Devamlı eğitim, son on yılda, özellikle 1956-1958 yıllarında kendisinden bahsedilen şekliyle, günlük hayatın tür-

(x) Sürekli Eğitim Terimi ilk olarak Fransa Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü müfettişlerinden P. Arents tarafından ortaya atılmış ve bir ön tasarıda bunun gerçekleştirme yolları tespit edilmiştir.

lü tahavvüllerinin gerektirdiği, müesseselerle ve muntazam programlarla fiilen sürekli kılınan bir eğitimidir. 1955 yıllarında üzerinde konuşulmaya başlanılan bu kavram 1956 ağustosunda resmi ifadesini bulmuştur. 1956 tarihinde, ortaya, muhtevası ile olduğu kadar, sebep olduğu münakaşalarla a ehemmiyeti artan bir proje konmuştur. «Eğitimde devamlı tekâmül idesi» üzerine kurulmuş bu proje ile devamlı eğitim, kadro kanunu ile reforma tâbi tutulmuş eğitimin, tabii bir şekilde uzatılması olarak kabul olunuyordu.

Gerçekten bugün endüstride, teknikte vakî olan gelişmeler, insanları, davranışlarından bilgilerine kadar, hatta muhayyilelerini dahi içine alacak şekilde, bu gelişimin verilerine uygun olarak gelişmeye bu tekâmüle ayak uydurmaya mecbur kılmaktadır.

İşte, cemiyetin bütün mensuplarının, bu tekâmüle uygun bilgi seviyesine çıkarılması, bu uzatılmış eğitimle mümkün olabilecektir. Yalnız burada ortaya bir mesele çıkmaktadır; Bu eğitim fonksiyonu, bizim cemiyetimiz gibi, gelişmiş bir memleketin yetişkinleri bahis konusu olduğunda, takip edilen ana gaye ile tenakuza düşmeden nasıl gerçekleşecektir. Zira demokratik bir memlekette vatandaşlar kurslar ya da stajlardan ziyade, ahlâki taleplerle eğitilirler. Yalnız bunu söylemek, devletten kültürel hiçbir hizmet beklenemeyeceğini ifade etmek demek değildir.

Şimdi Billerès projesinde gerçekleştirilmesi istenen gaye ve niyetleri ele alalım. (x) Burada herşeyden önce okulun fonksiyonunun uzatılması bahis konusudur. Zira okulun eğitici fonksiyonu maalesef en verimli çağda, düşünmenin, öğrenmenin, anlamamanın, hükme varmanın, düşündüğünü ifade etmenin en verimli olacağı devrede —okulun bitmesi sebebiyle— sona ermektedir.

Ayrıca, kültürünü dilediği kadar artırabilmek yeteneğine sahip bir avuç imtiyazlı ile geri kalanlar arasında husule gelen eşitsizliği, dengesizliği ortadan kaldırmak da başlıca gayelerden biridir.

Billères projesinde devamlı eğitim amacına şu dört yol ile ulaşılabileceği ileri sürülmektedir.

1) Okulda verilen kültürün muhafazasını sağlamak, onu tamamlamak ve uzatmak,

(x) — 1956 da Fransa Millî Eğitim Bakanı olup P. Arents'in ön tasarısını ihtiva eden bir Öğretim Reform Tasarısı hazırlamıştır.

- 2) Her seviyede profesyonel ve teknik tekâmülü teşvik etmek,
- 3) Tekniğin ve propogandanın kötü tesirlerine karşı insanı muhafaza ve geliştirmek,
- 4) Bazı yetişkinlerin iş terfilerinin ve durumlarının yeniden gözden geçirilmesini sağlamak.

Böylece Billères projesi devamlı eğitimin mihverisi olarak okulu ele almaktadır. Oysa kültür, yaşanan, hissedilen, yaratılan bir şeydir. Onun, ille de okulun sıralarından elde edileceğini düşünmek yerinde bir görüş değildir. Okul hocalarına karşı olan bütün hürmetimize rağmen, onların, memleketin bütün kültürü ellerine teslim edilecek kadar kalifiye olduklarına inanmadığımızı da belirtmemiz gerekir.

Bu proje, aynı çabaya özel teşekküllerin iştirakini de öngörmektedir. Ancak Millî Eğitim Bakanlığı devamlı eğitim konusunda Billères projesi ile aynı görüşte değildir. Ve bu işin özel kuruluşların da iştiraki ile değil, münhasıran kendi Bakanlıkları marifetiyle halledilmesi gerekeceği kanısındadır.

Devamlı eğitimin bu tarzda anlaşılması, neticede bir çok tepkilere sebep olmuştur. Elbetteki bu işin, tamamen devlet kontrolüne bırakılması doğru değildir. Bu tarz bir tutumun tehlikesine 1946 yılında «Gençlik ve Kültür evleri» açılırken dahi dikkat çekilmişti. Hatta 1946 yılında ilgili Bakanlığın bir sirkülerinde «Devlet politikasına âlet olmak tehlikesinden» söz açılabilirdi.

Devlet bizzat kendisi, bu hususta devletçi bir çözüm tarzına taraftar değildi. Bugün de bu arzuyu aynı hassasiyetle gençlik ve halk eğitimi kuruluşları izhar etmektedirler.

Şüphesiz böyle bir prensibin kabulü, gençlik teşekkülleri ya da halk eğitimi kuruluşları ile Devletin, kültürel ve eğitici ekipler teşkilî animatörlerin formasyonlarının sağlanması gibi hususlarda karşılıklı yardımlaşmamalarını ya da birbirleri ile istişarede bulunmalarını gerektirmez. Belirtildiğine göre devamlı eğitimin gayelerinden birisi de vatandaşların demokrasiye iştiraklerinin daha kuvvetle sağlanmasıdır. Devamlı eğitimin sağlanmasında asıl büyük adım, kendi kendine eğitimin gerçekleştirilmesi ile atılmış olacaktır.

Bugüne kadar devamlı eğitimin sağlanması hususundaki spontane gayretlerin büyük çoğunluğu bu işle uğraşan özel grupların çalışmalarını ile olumlu sonuçlara varabilmiştir. Bu işin gerek devlet seviyesinde, gerek mahalli kuruluşlar tarafından daha geniş bir açıdan, kısaca millî açıdan ele alınması, problemin halli bakımından elzemdir. Şu hususu tekrar belirtmek gerekmektedir ki bugüne kadar elde edilmiş bütün başarılar, idari kadrolar ve resmi öğretim dışında gerçekleşmişlerdir. Şüphesiz bu bir demokrasi için hoş gidecek bir bilanço değildir.

Devlet; kültürü, okullarda elde edilen bir nesne olmaya mahkûm etmeden, plüralizm temeli üzerine oturtmak durumunda olmalıdır. Bu işdeki rolü, maksadı istihsale matuf yeni buluşları teşvik, her türlü yardımı sağlama ve bu gibi faaliyetleri tanzim olmak gerekir.

Eğitimin devamlı olduğu fikrini kabul etmek bir bakıma, hayatın da insanı yetiştirdiğini teyit demektir. Böylece, evvelâ durmaksızın tekâmül eden bir dünya ve bu gelişime uygun davranışlarla bahis konusu terakkiye hakim olabilme fikri kabul edilmiş olacaktır.

Eğitim, hangi çağda alınırsa alınsın devamlıdır, bugün ise her zamandan fazla böyledir.

Eğitim, müşterek ve devamlı olarak, herkesin yerini ve rolünü yüklenmekten kaçınmamasını, bunun bir millî hizmet olduğunu kabul etmesini talep eder.

Şu husus belirtilmelidir; bu eğilim, otoriter bir kudret elinde tehlikeli olmağa başlar. Hatta bu sadece birkaç militanın hayalinden geçiyor bile olsa. Az gelişmiş ülkeler için verimli olan bu fikrin bazı gençlik teşekküllerinin ilgilerini çekmekten hali kalmadığını da kaydetmek gerekir.

Bu gaye, bahis konusu teşekküllerin amaçlarının eğitimi mükemmelleştirmek olduğu göz önüne alındığında normal bir reaksiyon olarak düşünülebilir. Ancak bunun mahzurlarını burada bir kere daha tekrar etmiyeceğiz.

4 — Animatörler ve Mütahassıslar (Eğitim)

Halk kültürünü pedagojik reçeteler bütünü sayanlar, animatör ve mütahassısların yetiştirilmesi ile meselenin halledilebileceğini zannederler. Ne varki halk kültürünün bundan daha önemli bir

fonksiyonu olduğuna inanmış kuruluşlar dahi önce kadrolarında-kilerin formasyonlarını temin zorundadırlar.

Bu sebeple her millî kuruluş stajlar tertip etmektedir. Hatta bunun yapılmasını devlet talep edegelmektedir. O halde neden bu stajlara cephe alır gibiyiz? Çünkü, herşeyden önce bu stajlar, halk kültürünün tamamı bundan ibaretmiş gibi ele alınmaktadırlar. Üstelik bu stajlarda öğretilen şeylerin muhtevaları da münakaşa götürür mahiyettedir. Şarkı söylemeyi bilmekten düşünmeyi bilmeye kadar bir sürü insicamsız bilgi yığını.

Ayrıca stajlar zaten inançlı olan militanları bir araya getirmektedir.

Bütün bu mahzurlarına rağmen stajların elzem olduğunu teslim gerekir. Ancak her şeyin böylelikle halledildiğini düşünmemek kaydıyla. Mühim olan, stajlar sırasında stajyerlerin hassasiyetini artırmak, onları faaliyetleri üzerinde düşünmeye sevkettir.

Şu hususu da belirtmek gerekir ki halk kültürünü, tekniğin korsesi içine hapsetme temayülü, tekniğin git gide daha elzem oluşuna paralel bir vüs'at kazanmaktadır. Meselâ kültürel hayatın gerekli unsurlarından biri kabul edilmek gereken bir sinema kulübünün çalışabilmesi için önce bir sinema makinesinin nasıl çalıştırılacağına bilinmesi icab eder. Böylece ister istemez animatör bunu öğrenmek zorunda kalır ki bu da muayyen bir teknik bilgiyi icap ettirir.

Kültürel kuruluşlar her zaman kütle içinden doğmuş olmağı ulaşılacak olan halkın bir parçası olmağı, dilerler. Buna birçok misal göstermek mümkündür. Şüphesiz diğerlerini peşinden götürececek olanlar, bir sınıfın, bir mesleğin bir gurubun en iyisi sıfatını haiz olanlar olmak gerekir. Emekçilere eğilmiş aydınlar şeklindeki, burjuvalara has anlayış tarzından uzaktayız. Zaten bu, yeni ele alınmış bir mesele de değildir. 1931 de halkçılık cereyanı biraz da edebi bir mahiyette olarak André Thérive tarafından kuruldu.

Bu akımın romantik sayılabilecek edebi cephesine reaksiyon olarak 1932 yılında Henry Poulaille, Tristan Remy vs. tarafından «Proletaryan mektep» kuruldu.

Halkçılık akımının, halk üzerine eğilmiş aydınların eseri olmasına karşılık, proletaryen mektep, işçilerin kendi kültürlerini kendilerinin ifade etmesi gerektiğini savunuyordu.

Bu görüşün sakathğı, sanatçı ile işçi sıfatının aynı kişide birleşmesini istiyor oluşundadır. Bir yazar - işçi, işçi olmaktan vazgeçtiği ölçüde iyi bir yazar olabilir. Bunun dışında, animatörlerin içinden çıktıkları çevrede daha müessir olacakları, o çevreyi daha iyi temsil edecekleri fikri tamamen doğrudur.

Halk kültürü ile uğraşan çağdaş kuruluşlar çalışmalarını bütün beşerî faaliyetleri içine alacak şekilde genişletmiş bulunmaktadır. Hatta artık büyük teşebbüslerde, mütşebbislerin nüfuzu, hoş zamanları değerlendirme hususundaki gayretlerine göre taayyün etmektedir. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi, bütün bu kültürel faaliyetlerin eksiksiz sayılabilmesi, bahis konusu kuruluşlardaki stajyerlerin yaptıkları işin gayesinin şuuruna varmış, ve bunun günlük hayattaki ehemmiyetini benimsemiş olmalarıyla kaimdir.

V (BÖLÜM)

HAREKET İÇİN PRENSİPLER

1 — İki anlamda :

Halk kültürünün ikili bir rolü olduğu açıktır. Zira bir yandan fikir ve sanat eserlerinin yayılmasını kolaylaştırmaya çalışırken, diğer yandan inkar etmediği günlük hayattan zuhur ettiği için onun zenginliklerini gün ışığına çıkarmaya uğraşır.

Halk kültürü, böylece günlük hayat ile sanat dünyası arasındaki sürekli gerilimi yüklenir.

Halk kültürünün ilk vazifesinin memleket sathında müessir olabilmesi ve kültürel alt yapının gelişmesi, devletin ve diğer teşekküllerin gayretlerine bağlıdır.

İkinci rolün başarısı ise animatörlerin vasıfları ve çalışmaları ile orantılı olacaktır. Bu vasıflardan en mühimlerinden birisinin, animatörün kütle içinden çıkmış olması olduğunu daha önce de belirtmiştik.

2 — Halk kültürünün bir kültürel alt yapı teşkil etmesi beklenir :

Faaliyetlerini, önceden tesbit edilmiş bir gayeye göre organize etmek tamamen beşerî bir hareket tarzıdır. Kısaca hayatın her safhasında, plânlama akli hareketin işaretidir.

Öngörme, nötr bir hareket değildir. Bir sebep ve bir niyete ihtiyaç gösterir. Bu sebeple Ahtik tarafından belirtildiği gibi plânlama «sadece bir metod, ya da bir sosyal aksiyon değil, aynı zamanda bir oryantasyondur». Önceleri ekonomik sektörde başlayan plânlama fikri giderek sosyal ve eğitsel sektörde de uygulanmaya başlamıştır. Fransada da böyle bir öngörme lüzumunun bilincine artık varılmıştır. 4. modernizasyon plânının hazırlanmasına ilişkin 25 komisyondan 9 tanesi kültürel ve eğitsel meseleler ile uğraşmaktadır. Bu komisyonların çalışmaları, ulaşılmak istenilen hedeflerin tâyini, gayelerin seçimi gibi meselelerin nihai karara bağlanmasına ışık tutacaktır.

Merkeze bağlı olmayan komisyonların teklif ve temennilerinin, öngörme işinde nazara alınması yerinde olacaktır. Çeşitli bölgelerin farklı ihtiyaçları ancak bu türlü tatmin edilebilir. Ayrıca, devlet ve mahallî teşekküller, kısa ya da uzun vâdeli plânların hazırlanması, hedeflerin tâyini, ticarî olmayan kültürel faaliyetlerin desteklenmesi gibi hususlarda mühim bir rol oynayabilirler. Kültürel temel yapı öncelikle okul tesisini gerektireceğinden, bu husustaki en büyük gayret de yine devlete ait olacaktır. Bundan başka her şehir ve köy merkezinde —kültür ocakları— açılması, daha çok tiyatro binası inşası icabeder. Devletin ve mahallî teşekküllerin kültürel faaliyetlere, gerekli malzemenin (kitaplar, plâkar, audio - visuel âletler v.s.) vergiden muaf tutulması gibi yollarla yardımı da mümkündür.

Daha önce, teşebbüslerde bibliobüsler teşkilini anlatırken görmüş olduğumuz gibi kültürel ademî merkezîyet esasının benimsenmesi ve teşvik edilmesinde fayda vardır. Meselâ neden kamu kültürel kuruluşları, bibliobüsler modelinde tablo ve plâk tevzii yoluna gitmesinler? Ayrıca bizzat kültürel teşekküller, faaliyet şekillerini halka daha cazip görünecek usuller dairesinde tanzim imkânına da sahiptirler. Buna «Doğu dramatik merkezi (C.D.E.)» ni misâl olarak gösterebiliriz. C.D.E., on kişiden meydana gelen her guruba «müşterek abonman» imkânını tanıyarak, tiyatroyu sinema fiyatına indirmek, biletlerin herkese animatörler tarafından götürülmesi gibi avantajlar sağlamıştır. Diğer teşekküllerin de bu gibi usullere başvurmasında elbette ki büyük fayda olacaktır.

3 — Günlük Hayat :

Çoğu kere işçilerin —kültürel kaderlerini— ekonomik, sosyal ve politik taleplerinde de olduğu gibi, ellerine almak istedikleri söylenir. Neden? Çünkü kültür ithal malı değildir, bir memlekettten diğerine nakledilemez, ancak yaşanır. Bunun için de bütün teşekküllerin millî ya da mahallî olsun herşeyden evvel demokratik bir tarzda idare edilmeleri şarttır.

Bir demokrasi ilk olarak mahallî plânda gerçekleştirilmelidir. Kültürel alanda da diktatörlerden çekinmek gerekir, zira çoğu ke-reler kendilerinde büyük istidatlar tevehhüm edenlere bu sahada da rastlanmıştır. Bu sebeple kültürel kuruluşların demokratik idaresi, karar safhasında olduğu kadar hareket safhasında da gereklidir.

Halk kültürünün tam anlamında bahis konusu olabilmesi için asgarî şart, kültürel kuruluşların demokratik idaresidir.

Bunun dışında halk kültürü plüralizmden de ayrı olarak düşünülemez. Kültürel kuruluşların sayılarının fazlalığı (50.000 den fazla olduğunu belirtmiştik) bazen handicap teşkil etmekle beraber, plüralizm her türlü monolitizme karşı, özellikle düşünce alanında, bir garanti teşkil eder. Devlet, birbirinden birçok farklılıklar arzeden çeşitli kuruluşlara malî yardımlarda, sübvansiyonlarda bulunmakla bu plüralizmi resmen kabul etmiş görünmektedir.

Başarılı bir halk kültürünün bir başka şartı olarak da devamlı dikkat gereğini belirtmeliyiz. Meselâ: Mahallî bir kuruluş, mahalle-yi ve onun ihtiyaçlarını en iyi şekilde bilmek zorundadır. Sâkinle-rinin zihniyetlerinden, âdetlerine kadar birçok husus bu arada zik-redilebilir. Bu konuda anket, monografi gibi araştırma usulleri animatörlere yararlı birer destek olabilirler, ancak iyi bir animatörün hassasiyet ve sadakatının yerini hiçbir şeyin tutamayacağı da bilinmelidir. Bu sebeple bir kültürel gurubun değerinin, animatörle-rinin değerleri ile ölçüleceği söylenebilir. Bundan dolayı, şahsî üstünlük faktörü, verimli de olsa, mevcudiyetini hissettiren plüralizm gibi unsurlar, halk kültürünün —öngörülmez— liği iddiasını teyit eder gibidirler. Hattâ devletin vazifesinin kültürel temel yapıyı —öngör-mek— yoluyla düzenlenmesinin gerekliliğini belirtmiş olmamıza rağmen. Zira halk kültürü için gerekli kadrolar daha evvel hazırlan-

miş olsa dahi hayatın şaşırtıcı, şiddetli ve zengin akışının neler getireceği önceden bilinemez.

Mesele bu seviyeden, böylesine geniş bir görüş açısından ele alındığında durum anlattığımız gibidir. Ancak, en geniş açıdan ele alınmış bir kültürel gelişme plânının dahi kaderi, neticede mahallî kuruluşların ve animatörlerin ellerinde olacaktır; zira bilindiği gibi gerçekleşme ancak onların tatbikatı ile ve bu tatbikatın başarı derecesi ile orantılıdır. Böylece halk kültürünün muhtariyet iddiasında olmadığı ortaya çıkmaktadır. Kısaca halk kültürü ne bir kilisedir, ne bir mektep, ne de bir mezheptir ve hiçbir kimseye de ait değildir. Halk kültürü üzerinde inhisarcılık iddiası bu kültürün ölümünü kaçınılmaz hale getirir; şu halde çıkar yol gene plüralizmdir.

Halk kültürünün meziyetlerinden birisi de değerler dünyasını bir kere daha teyit etmesidir. Mülitanlara; neden mücadele ediyorsunuz? Elde etmeğe çalıştığımız gaye; insanın muvazenesinin temin edildiği bir hayat, iş, ücret ve alın terinin güvenlik, sanat ve boş zamanla telâfi edilmesi değil midir, sorusunun sorulmasıdır.

Çalışma artık hayatın tek değeri değildir. Boş zaman da hayat içerisindeki yerini almıştır. Ancak hangi boş zaman, herhangi bir şekilde öldürülecek boş zaman mı? Halk kültürü işte herşeyden önce bu sorunun cevabıdır. Ekmeksiz yaşayamayacak olan insanın, sadece ekmekle de yaşayamayacağını bilmesidir. Ancak şu da belirtilmelidir ki ekmek dışında verilecek olanlar, verilebilmesi mümkün olanların en iyileri arasından seçilmelidir. Muhtevası değerli bile olsa amatörce sunulmuş bir sanat ya da kültür sadece kendisinden soğutmakla kalmaz, kişinin sanat veya kültür arzusunu da köreltir. Meselâ: Amatörce bir tiyatro eseri oynamak, sahnedeki oyuncular için zevk verici olabilir. Ancak seyircinin beklediği bu değildir. Gücünü daha ziyade, öğrenme ve öğretme arzusundan alan bu amatör toplulukların hizmetleri inkâr edilemezse de kalite seçiminde daha dikkatli olunması temenniye şayandır.

Sonuç olarak şunu belirtmeliyiz ki uzun sahifeler içinde tenkit ve temenni şeklinde izaha çalıştığımız şartların gerçekleştirilmesi halinde halk kültürü, kişinin belli başlı bir fonksiyonunu yerine getirmiş olacaktır.